ԳԻՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Կ. Պոլսոյ եր. Տարեկան 180 ղղ. Արծաթ
,, ,, Վեցամսեայ 100 ,, ,,
,, ,, Եռամսեայ 60 ,, ,,
Դաւառաց եմր. Տարեկան 200 ,, ,,
,, ,, Վեցամսեայ 110 ,, ,,
Մէկ թիւր՝ Մեծ թերթ 3 ,, ,,
,, Փոքր ,, 1 ,, ,,
Ծանուցման տողը 2 ղուրուշ է։

ՄԱՍԻՍ

ԼՐԱԳԻՐ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

Բաժանորդագրութիւնը կանխիկ է, եւ ամեն ամսոյ 1էն կամ 15էն կ՚սկսի։
Դուրս գացած յօդուածը նամակները ծախքը Խմբագրութեան վրայ է։
Լրագրոյս վերաբերեալ նամակ կամ որ եւ իցէ գրութիւն՝ Խմբագիր=Տնօրէնին պիտի ուղղուի. եւ նամակը ծախքն ալ դրկողին վրայ է։

КОՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ 5 ՄԱՐՏ 1866

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Հին և նոր ժամանակաց մէջ եղած մեծ տարբերութեանց մէկն ալ այն է որ հին ատենները հասարակաց կարծիքն անծանօթ էր, կառավարութիւններն իրենք իրենց ամեն բան կը անօրինէին, պատերազմ կը հրատարակէին կամ հաշտութիւն կ՚ընէին, զօրք կը ժողվէին կամ նոր տուրք կը դնէին, և ամենևին մէկը չէր կրնար բացարձակ կամ իշխանական կամքէ մ՚եղած որոշմանց դէմ բողոքել․ լռելեայն քըթմընջելն, ծածուկ ոտնգոհութիւն, ուղիղ կամ սխալ քննադատութիւններ միշտ գտնուած են և կը գտնուին, բայց նոր ժամանակաց պարծանքն ու գերազանցութիւնն այն է որ հանրութեան վերաբերեալ գործերը խորհող և կշռող հասարակաց կարծիք մը կայ, որոյ առջև կը խոնարհին երբեմն նոյն իսկ ամենէն բարձր գլուխներն ալ, և որոյ թելադրութիւնները թէպէտ օրինաց չափ զօրութիւն չունին, բայց կրնան բաւական ազդեցութիւն ունենալ։ Սակայն հասարակաց կարծիքը յայտնելու համար տեղ տեղ զանազան ազատութիւններ կամ արգելքներ ունի։ Անգղիոյ մէջ ժողովուրդը երբ որ ուզէ կրնայ բազմութեամբ տեղ մը հաւաքուիլ, որոշումներ ընել, և պատգամաւորներու միջոցաւ կառավարութեան պաշտօնէից ներկայացնելով անոր գործադրութիւնը խնդրել․ մամուլը կատարեալ ազատութիւն կը վայելէ և կրնայ ամենայն համարձակութեամբ հասարակաց կարծեաց արձագանգ տալ․ խորհրդարանին մէջ երեսփոխանք, (թէ և հօրուստ մասէ մը միայն ընտրուած) կառավարութեան պաշտօնէից ամեն տեսակ խնդրոց վրայ հարցումներ կ՚ընեն, բացատրութիւն կը պահանջեն, և առաջարկութիւններ կը ներկայացնեն․ վերջապէս գրեթէ ամեն բանի մէջ հասարակաց կարծիքը կը խօսի և կը յաղթէ․ նոյնպէս է Ամերիկա, նոյնպէս է նաև իրապէս ազատութիւն ունեցող ամեն երկիրներ, ուր կառավարութիւնն ու օրէնքն արդարութեան և ուղիղ բանավարութեան վրայ հաստատուած են՝ որչափ որ կարելի է, քանզի ճշմարտապէս ուղիղ բանավարութիւնը փորձառութեամբ կը գտնուի, և այս ալ կարգ ըստ կարգէ կուգայ, այսինքն այսօր նոր բարեկարգութիւն մը և փորձառութիւն մ՚ընելով, վաղն ալ այն բարեկարգութիւնն աւելի կատարեալ ձև մը վերածելով։

Ահա այս փորձառութիւնն է որ եօթանասուն և հինգ տարիէ ՚ի վեր կ՚ընեն Գաղղիա և ուրիշ եւրոպական ազգեր, երբեմն ետք և երբեմն յառաջ երթալով։ Խնդիրն ասոր վրայ կը կայանայ թէ ինչպէ՞ս կարելի է մարդկային ընկերութիւնն իրաւանց և արդարութեան սկզբանց վրայ հիմնել, վասն զի ազատութիւն ըսուածն՝ ուրիշ բան չէ՝ եթէ ոչ արդարութիւն։ Երբ արդարութիւնը կատարելապէս թագաւորէ, այն ատեն կատարեալ ազատութեան դարը ծագած կ՚ըլլայ։ Այս խնդրոյն լուծումն ընդհանուր մարդկութեան կը վերաբերի, ուստի ուր որ անոր վրայ վիճաբանութիւններ կ՚ըլլան, բնականաբար մեծ ուշադրութիւն գրաւելու արժանի են։ Ահա ասոր համար Գաղղիոյ Օրէնսդրական ժողովին մէջ Պ. Թիէրի խօսած գեղեցիկ ճառը մեծ համակրութեամբ պիտի կարդացուի բոլոր ազատութեան բարեկամներէն, ոչ թէ Պ. Թիէրի արտայայտած բոլոր կարծիքներն անսխալ ըլլալուն, զոր երբեք չենք կրնար ընդունել, այլ իր պաշտպանած գրութեամբ ճշմարտութիւնն աւելի անարգել կերպով իր գործերն յառաջ տանելու կարող ըլլալուն համար։

Պ. Թիէրի ճառն երկու մասի կը բաժնուի, առաջինը որ սկզբանց արտայայտութիւն մ՚է, ազատասիրաց մէջ քիչ հակառակախօս կրնայ ունենալ, իսկ երկրորդը, որ Պ. Թիէրի անձնական կարծիքն է, այնչափ կարևորութիւն չունի և կրնայ գիւրաւ հերքուիլ։ Այս երկրորդ մասին մէջ Պ. Թիէր դարձեալ Ս. Պաղին ոչխարհական իշխանութեան պաշտպան կը կանգնի, Իտալիոյ միութիւնը Գաղղիոյ վնասակար կը համարի, առևտրական ազատութիւնը կը մերժէ, և այլն, ուստի այս խնդրոց վրայ Պ. Թիէրի համոզումն յարգելով իր ճառին առաջին մասը միայն մեր խորհրդածութեանց առարկայ կ՚ընենք․ վասն զի եթէ այն մասին մէջ Պ. Թիէրի պահանջած կառավարական դրութիւնը հաստատուի, իր առենախօսութեան երկրորդ մասին մէջ յուզած խնդիրներն ալ իրենց օրինաւոր լուծումը կառնուին՝ գաղղիական ազգին երեսփոխանաց ազատ որոշմամբը։

Ազգի մ՚ամենէն մեծ շահը, կըսէ Պ. Թիէր, իր քաղաքական սահմանադրութիւնն է, որով ազգը ոչ ևս անզօր և անշարժ խումբ մը կ՚ըլլայ, այլ խոհուն և բարոյական էակ մը, որ իր գործոց վրայ իր կամքը կը յայտնէ, և զայն յարգել տալով իր արժանապատուութիւնը կը հաստատէ։ Գաղղիա հիմայ այս դրութեան ներքև չէ․ 1852ի սահմանադրութիւնը բացարձակ իշխանութիւն տըուաւ կայսեր առժամանակեայ կերպով, որպէս զի երբ որ Գաղղիա խաղաղութիւնը կ՚ըլլի վերահաստատէ, ազգն ալ կայսեր ազատամտութեանը վրայ վստահ էր։ Բայց անցեալ և այս տարի ազգային ժողովները բանալու առթիւ կայսեր խօսած առենաբանութիւնները ցոյց տալ կուզեն թէ խորհրդարանին իշխանութեան ենթարկուիլը կառավարութեան համար տկարութեան պատճառ պիտի ըլլայ։ Այս կարծեաց դէմ Պ. Թիէր գաղղիական մեծ յեղափոխութենէն վկայութիւն բերել հարկ չսեպեր, քանզի ըստ որում անոր սկզբունքը ներկայ սահմանադրութեան ալ հիմ հրատարակուած են, այլ նոյն իսկ ներկայ սահմանադրութեամբ իր առարկութիւնները հաստատելու ձեռք կը զարնէ։

Արդ՝ 1852ի Սահմանադրութիւնն երկու իրաւունք որոշած է, կայսերական իշխանութեան իրաւունքն ու ազգին իրաւունքը։ Պ. Թիէր առաջինն անբռնաբարելի կը համարի․ կը մնայ հիմայ ազգին իրաւունքը, որ է Գաղղիոյ համար պէտք եղած ազատութիւնները ձեռք բերել․ բայց որովհետև ներկայ Սահմանադրութիւնն ալ իբրև հիմ ընդունած է 1789ի մեծ յեղափոխութիւնը, որոյ նպատակն էր նախ՝ խղճութիւնները վերցնելով ամեն մարդ օրինաց առջև հաւասար ճանչել, և երկրորդ կառավարութիւնն այնպիսի ձևի մը վերածել որ անոր երասանները ժողովրդեան ձեռքն ըլլան, ուստի Գաղղիա 1852ին նոր կայսրութիւն մը հաստատելով իր ազատութիւններէն չհրաժարեցաւ, և պէտք է որ կայսրն ալ զանոնք կատարէ։ Ահա ասոնք են Պ. Թիէրի գործածած գլխաւոր փաստերը․ իսկ Գաղղիոյ հիմայ պէտք ունեցած ազատութիւններն են․

Նախ՝ անհատական ազատութիւն, որով ամեն մարդ բնութենէ ապահով ըլլալով կրնայ կառավարութեան պաշտօնեայ մը դատի կոչել, եթէ իր իրաւունքը բռնաբարէ։

Երկրորդ՝ կարծեաց և հրատարակութեան ազատութիւն, որով ամեն մարդ ուզած ատեն օրագիր կը հաստատէ առանց կառավարութենէն կանխաւ արտօնութիւն առնելու։ Արդարև մամուլը զեղծումներ ունի, բայց զանոնք պատժելու համար հասարակաց դատաւճիռը և մեղադրանքը բաւական է, որով մամուլը շուտ մ՚ինքզինք ուղղելով, հասարակաց կարծեաց հաւատարիմ թարգմանն ու արձագանգը կըլլայ։

Այս երկու ազատութեամբք մարդուս անձին և մտաց անբռնաբարելութիւնն ապահովելէ ետև, հարկ է նաև երեսփոխանական ընտրութեանց ազատութիւնը, այսինքն է պաշտօնական երեսփոխանաց բարձումը, վասն զի ինչպէս կը յիշեն մեր ընթերցողք, Գաղղիոյ ներկայ կառավարութիւնն իր կողմանէ երեսփոխանացուներ առաջարկելով՝ մեծ ջանք ՚ի գործ կը դնէ անոնց ընտրութեանը։ Իսկ երեսփոխանական ժողովին համար Պ. Թիէր տակաւին ուրիշ ազատութիւններ ալ կը պահանջէ, այսինքն ամեն խնդրոյ վրայ կառավարութենէն համար պահանջելու իրաւունք ունենալ, կառավարութիւնն առանց անոր որոշման ծախք չընէ, տուրք չդնէ, զօրք չժողվէ, և այլն և այլն։ Այն ատեն հարկ կըլլայ նաև որ կառավարութեան պաշտօնեաներն ազգային ժողովոյ առջև ներկայանալով իրենց եղած հարցմանց պատասխանեն, որով պատասխանատուութիւնը կայսեր վրայ չծանրանայ։

Չենք կրնար գիտնալ թէ Պ. Թիէրի այս ազդու խօսքերն ինչ ազդեցութիւն կ՚ընեն Նաբոլէոն կայսեր կառավարութեան վրայ, բայց սա ստոյգ է որ Գաղղիա, որչափ ալ որ յեղափոխութիւններէ ձանձրացած ըլլայ, ազատութենէ ալ հրաժարած չէ, և օր քան զօր ներկայ դրութիւնը փոխելու հարկն առաւել զգալի կ՚ըլլայ։ Օրէնսդրական ժողովը մինչև հիմայ երկու մասի բաժնուած էր, երեսունի չափ երեսփոխանք ձախակողմեան կամ ընդդիմադիր մասը կը կազմէին, իսկ մնացեալ 220 երեսփոխանք կառավարութեան կուսակից էին։ Բայց ասոնց մէջ հիմայ 40ի չափ երեսփոխաններէ բաղկացեալ միջին մաս մ՚ալ երևան կուգայ, որ թէ և կառավարութեան կողմը կը բռնէ, բայց կը խնդրէ նաև որ Գաղղիոյ պէտք եղած ազատութիւնները տրուին։

Օրէնսդրական ժողովոյ Ուղերձին վիճաբանութեան առթիւ ուրիշ խնդիրներ ալ յուզուեցան, և մանաւանդ Հռոմայ խնդիրը դարձեալ երկայն վիճաբանութիւններ հանեց․ բայց որովհետև նոր բան մը չէն յայտներ մեզ, ուստի զանց կ՚ընենք անոնց վրայ խօսիլ։

Իսկ Եւրոպայի ընդհանուր քաղաքականութեան վրայ խօսելով՝ քիչ բան կը գտնենք ուշադրութեան արժանի։ Հռոմայ արտաքին գործոց պաշտօնեայ Անթօնէլլի կարդինալն անցեալ նոյ. 19 թուով պապական նուիրակներուն գրած մէկ երկայն շրջաբերականը հրատարակեցաւ, որ սեպտ. 15ի դաշնադրութեան պատճառաւ Ս. Պապին կրելիք դժուարութիւնները ցոյց տալով, կը պահանջէ որ գաղղիական զօրքը Հռոմէն չելնէ։ Այս շրջաբերականը թէպէտ երեք ամիս առաջ գրուած է, բայց զայն կարդացողներն երեք դար յառաջ գրուած կը կարծեն, վասն զի Գեր. Անթօնէլլի կարդինալն ամեն կաթոլիկները պարտաւորեալ կը համարի Ս. Պապին որոշմանց հպատակելու, որ Աստուծոյ կողմանէ ամեն ազգաց իբրև առաջնորդ և վարդապետ տրուած է, կըսէ, ոչ միայն ՚ի մասին հաւատոյ, այլ և ՚ի մասին բարոյականութեան և արդարութեան։

Իտալիոյ կառավարութեան պաշտօնեաները յաջողեցան խորհրդարանէն վստահութեան քուէ մ՚ընդունելու, որով իրենց դիրքն ապահովեցաւ և նոր փոփոխութեան մը հարկ չմնաց։ Իսկ Իսպանիոյ հաշուեցուցին քննութիւնը երկու ամիս ետ ձգուեցաւ։ Մեքսիկոյի մէջ Մաքսիմիլիան հաշակաւոր դաշնակիցն երեսփոխանութեան քուէ բռնացաւ, բայց ըստ որում Մաքսիմիլիան մահուան դատապարտուելով Իտալիայէն փախած է, և հիմա Անգղիա կը գտնուի, իր երեսփոխան ընդունուիլը դժուարին կը թուի։ Այսպիսի ընտրութիւն մը սմանք խաղալիք համար բարի նշան մը չեն համարիր։

Հոնգարական խնդիրը քիչ մը պարզիլ սկսաւ։ Աւստրիոյ կայսրը հրովարտակ մը հրատարակեց, որ Հոնգարիոյ համար առանձին կառավարութիւն մը հաստատելու յօժարը կը ցըէ, և քննութեան ներքև կը ձգէ 1848ի կանոնադրութիւնները, որոց վերահաստատութիւնը կը պահանջեն հունգարացիք։ Այս հրովարտակը լաւ ազդեցութիւն մ՚ըրեր է Վիեննայի մէջ, ուր կը փափաքէին որ չըլլայ թէ կայսրը պէտք եղածէն աւելի զիջում ընէ հունգարացւոց։

Ամերիկայէն հեռագրական լուր մը կառնունք, որ թէպէտ քաղաքական կարևորութիւն չունի՝ բայց նշանակութեան արժանի է։ Պ. Լինքօլնի ծննդեան տարեդարձը փառաւոր կերպով պատուելու համար Վաշինկթընի երեսփոխանաց խորհրդարանին մէջ մեծ հանդէս մը կը տրուի, ուր ներկայ կը գըտնուին նախագահը, կառավարութեան պաշտօնեաները, բարձրագոյն ատենին դատաւորները, ծերակուտի անդամները, երեսփոխանք, և ուր կը հրաւիրուին բոլոր ազգաց ներկայացուցիչները, և հազար հինգ հարիւրէն աւելի ուրիշ հանդիսականք։ Այս առթիւ Պ. Պանքրօֆթ, Միացեալ–Նահանգաց պատմագիրը, որ ատենով Լոնտոն դեսպան էր, երկայն ճառ մը կը խօսի, որուն մէջ հասարակապետական դրութիւնը ջատագովելով, բոլոր Եւրոպայի կառավարութիւնները և մանաւանդ Գաղղիա ու Անգղիա խստիւ կը քննադատէ, և հանդիսականաց կողմանէ եռանդուն ծափահարութիւններ կ՚ընդունի։ Գաղղիոյ դեսպանը դիպուածով կամ դիտմամբ այս հանդէսին ներկայ չէ գտնուեր, բայց իր քարտուղարները ներկայ էին․ իսկ Անգղիոյ դեսպանն ամենայն համեստութեամբ նըստելով երկու ժամու չափ իր կառավարութեան դէմ եղած այս կծու քննադատութիւնները մտիկ ըրեր է։ Իրաւ բարեբախտ Պ. Պանքրօֆթի ճառին ըըռնադրը ձեռք բերելիս հասած չէ, որպէս զի վրան կատարեալ գաղափար մ՚ունենանք, և Թայմզին թղթակիցը պարզապէս քանի մը կարճ հատուածներ միայն յառաջ կը բերէ, որք ինչպէս կերևին՝ բիրտ ճշմարտութիւններ են։ Զօրօրինակ, Պ. Պանքրօֆթ կըսէ թէ Անգղիոյ մէջ աղքատը տեղ չունի, և իր ծերութեան ատեն կամ աղքատութեամբ ապրելու կամ անօթի մեռնելու դատապարտուած է։ Դարձեալ Պ. Պանքրօֆթ, զոր Թայմզին թղթակիցը սրամտելով Թերսիտէս կանուանէ, իրաւամբ կը դիտէ թէ Անգղիոյ մէջ ընտրողական իրաւանց ընդարձակելու խնդիրը՝ հիմայ դաս մը մարդոց ձեռք միայն եղած կառավարութիւնը պիտի բարեկարգէ, և բրիտանական սահմանադրութեան նոր կեանք մը պիտի տայ՝ օրինաւոր իշխանութիւնը ժողովրդեան ձեռքը յանձնելով։ Ասոնք բոլորն ալ Թերսիտէսի կարծիք չեն․ միայն թէ անվայել էր հանդիսին հրաւիրեալ դեսպաններն ալ՝ որք այսպիսի ծանր խօսքեր պիտի լսէին իրենց կառավարութեանց վրայ։

Անգղիոյ ելևմտից պաշտօնեայ Պ. Կլէտսթըն հասարակաց խորհրդարանին ծանոյց թէ ընտրողական իրաւանց վրայ կառավարութեան պատրաստած առաջարկութիւնը մարտի 12ին խորհրդարանին պիտի ներկայանայ։ Որեմն քիչ օրէն այս կարևոր խնդրոյն ինչ լուծում տրուելը կրնանք իմանալ։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ԽՆԴԻՐԸ

Ռումանիոյ յեղափոխութիւնն անակնկալ խնդիր մը բացաւ Եւրոպայի քաղաքագիտաց, որ թէպէտ մէկ կողմանէ խաղաղութիւնը վրդովելու կասկածներ չտար, բայց միւս կողմանէ ալ կրնայ բաւական ծանր հետևութիւններ ունենալ, զոր անհնար է չի նշմարել մութ հաւանականութեան մը մէջ։ Օսմանեանց յաղթական զէնքը Եւրոպա անցնելէ ՚ի վեր, Մոլտօ-Վալաքիա, Սերվիա և ուրիշ հեռաւոր գաւառներ, ուր տեղացի ժողովուրդք բաւական մեծ կակ տարր մը կը կազմէին յաղթողաց զօրութեանը գիմանալու, միշտ կիսով չափ իրենց անկախութիւնը պահեցին, ուստի հիմա ալ թէպէտ Բ. Դրան հպատակութենէն ելած չեն, բայց իրենց համար ինքնիշխան կառավարութիւն ունին, որուն՝ դաշնադրութեանց զօրութեամբ՝ և ոչ մէկ տէրութիւն մը չկրնար խառնուիլ։ Այս գաւառաց բընակիչներէն ոմանք ինչպէս սերվիացիք և պուլղարք, Սլավեան ցեղէ ըլլալով լեզուի և ցեղի մերձաւորութեան պատճառաւ ժամանակ ժամանակ թեթև միտում մը ցոյց կուտային Ռուսիոյ, որ անոնց այս զգացումն առաւել ևս արծարծելու ջանալով՝ օգուտ քաղել կուզէր իր փառասիրական ծածուկ խորհուրդներն յառաջ տանելու համար։ Յունադաւանութիւնն ալ ոչինչ նուազ շարժառիթ մ՚էր Սլավեան ցեղէ եղող կամ չեղող ժողովրդոց համար, որ իրենց պաշտպանութիւնը Ռուսիայէն յուսային։ Բայց ժամանակ անցնելով երբ այս ազգերուն աչքը բացուեցաւ, և երբ իրենց անկախութեանը Եւրոպա երաշխաւորեց, չենք սխալիր ըսելու որ Ռուսիա իր առաջուան ազդեցութիւնը կորսնցուց, և Մոլտօ-Վալաքիա, Սերվիա, Գարատաղ, Բ. Դրան իշխանութեան ներքև աւելի ազատութիւն վայելել սկսան։

Մոլտօ-Վալաքիա, որ Եւրոպայի մէջ Օսմանեան տէրութեան բուն սահմանները Ռուսիայէն կը բաժնէ, և որ առէպ այս երկու տէրութեանց պատերազմի ասպարէզն եղած է, հին ատեններն ուղղակի Բ. Դրան կողմանէ կ՚ընդունէր իր իշխանները։ Ֆէնէրի հարուստ և ազնուապետական յոյն ընտանիքներէն եղած անձինք, որ Բ. Դրան ծառայութեանը կը մտնէին և կայսերական գիւանին թարգմանութեան պաշտօնը կը վարէին, շատ անգամ իբրև վարձատրութիւն կ՚ստանային Մոլտօ-Վալաքիոյ իշխանութիւնը։ Բայց Ռուսիոյ ծածուկ ազդեցութիւնն ալ շատ անգամ իրեն գործիք կ՚ընէր այս իշխանները, որք իրենց անհաւատարմութիւնը մահուամբ կամ փախստեամբ կը տուժէին։ Վերջապէս Ռուսիա այս մեքենայութեանց շնորհիւ, ինքն ալ Բ. Դրան հետ Մոլտօ-Վալաքիոյ պաշտպան ըլլալու իրաւունք ստացեր էր, իրաւունք մը՝ որուն եթէ Փարիզի դաշնադրութիւնը Եւրոպական տէրութիւններն ալ մասնակից չընէր, Ռուսիոյ առիթ կուտար ուզած ատեն Դանուբեան իշխանութեանց մէջ իր բանակները մտցնելով Եւրոպայի խաղաղութիւնը վրդովելու։

Խնդրին փափուկ կողմը միայն այս չէ։ Փարիզի դաշնադրութեան համե…

մաս Մօլտավիա և Վալաքիա առանձին իշխանութիւններ պիտի ըլլային երկու իշխանաց ներքև։ Բայց երկրին բնակիչները՝ որք հին համայնքի դաշնակութենէ միլեալ են, և լատինական արմատներէ եղած լեզու մը կը խօսին, իրենց ազգութիւնը մի և նոյն համարելով, Մօլտավիա և Վալաքիա անունը թողուցին և Ռումանիա անունն ընդունեցին, "զոր այսօր « մի և անբաժանելի » կը հրատարակեն։ Հետևաբար փոխանակ Փարիզի դաշնադրութեան համեմատ երկու առանձին իշխան ընտրելու, երկու ընդարձակ գաւառները միանալով համաձայնութեամբ Քուզա գնդապետն իրենց իշխան ընտրեցին։

Ի. Դուռն այս միութեան դէմ բողոքեց, բայց Եւրոպայի քաղաքագէտները Ռումանիոյ ազգին ամբողջութիւն չպատճառելու համար, դործն անուշ տեղը կապեցին, և լաւելային հաւանութիւն առւին որ Քուզա իշխանին կառավարութեան միջոցին միութիւնը հաստատուն մնայ, բայց անկից ետև երկու իշխանութիւնները դարձեալ բաժնուլին։ Ասոր՝ Ի. Դուռն ալ Քուզա իշխանին ընտրութիւնը վաւերացուց, և անկից ետև պատահած դէպքերը ծանօթ են։

Սակայն հիմա Քուզա իշխանն ինկաւ և Ի. Դուռը Մօլտավիոյ ու Վալաքիոյ բաժանումը կը պահանջէ ըստ դաշնադրութեանց, թէ և Ռումանիոյ ժողովուրդը միութիւն կուզէ։ Ահա այս առաջին դժուարութիւն։

Դաշնադրութիւնները կը պահանջեն նաև որ Մօլտավիա և Վալաքիա Ի. Դրան իշխանութեան ներքև մնան եւրոպական մեծ տէրութեանց երաշխաւորութեամբը։ Ասոր համար պէտք է որ երկրին իշխանը տեղացի ըլլայ։ Բայց Ռումէնք իրենց համար օտարազգի իշխան մ'ընտրելով՝ Ի. Դրան իրաւանց դէմ կը գործեն։ Աստդ է որ Ֆլանտրի կոմսը, ո՛չ միայն իր վրայ եղած ընտրութիւնը մերժելը պաշտօնական կերպով ծանուցեր է, այլ և Իտալիա երթալու համար Փարիզէն անցած ատեն իրեն ներկայացած Ռումանիոյ պատգամաւորաց յայտարարութիւն ըրեր է թէ չկրնար Մօլտօ-Վալաքիոյ իշխանութեան յաջորդութիւնն ընդունիլ։ Բայց նոյն իսկ այս ընտրութիւնը, զոր քանի մը լրագրաց խօսքին նայելով լորտ Ռըսըլ ընդունելու խորհուրդ տուեր է Ֆլանտրի կոմսին, Ռուսիոյ զզացումը կը յայտնէ, և հինգ մեծին ժողովրդեան մը ըղձացումն ալ թերեւ բան մը չկրնար համարուիլ։ Ռուսիա ալ իր հարաւային արևմտեան սահմանագլուխներուն վրայ ազատասէր ազգի մը կանգնումը նախանձոտ աչօք նկատելով, ինք ալ կը բողոքէ Ֆլանտրի կոմսին ընտրութեան դէմ, և իր զօրաբանակները Պրութ գետին եզերքը կը դումարէ։ Այս պարագայից մէջ Քուզայի յաջորդ մը գտնելն այնչափ դիւրին չպիտի ըլլայ, և ահա այս է երկրորդ ու աւելի ծանր դժուարութիւնը։

Փարիզ դումարուելիք դեսպանաժողովն այս դժուարութեանց լուծմանը պիտի աշխատի, սակայն Ի. Դուռն հրահանգ տուեր է Վեհմ. Սաֆֆէթ փաշային, որ եթէ կայսերական կառավարութեան իրաւանց դէմ որոշում մը ըլլայ, ո՛չ միայն բողոքէ, այլ և դեսպանաժողովէն բոլորովին քաշուի։

Փարիզէն առնուած հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ Ռումանիոյ խնդրոյն վրայ ըլլալիք դեսպանաժողովն անյետաձգ շաբաթ օրը պատրաստական նիստ մ'ըրեր է Գաղղիոյ արտաքին գործոց պաշտօնատան մէջ։

Մայրաքաղաքս դումարուած քօլէրայի դեսպանաժողովին մարտ 3 թուով ըրած եօթներորդ նստին մէջ, ատենադպիրը, Տօքթոր Նարանցի, դեսպանաժողովին ընելիք քննութեանց ծրագիրը կարդաց, որ չորս գլուխ բաժնըւած էր, նախ՝ քօլէրային յատկութիւնն ու սկզբնաւորութիւնը, երկրորդ՝ փոխադրականութիւնը, երրորդ առաջքին առնելու միջոցները, և չորրորդ դեսպանաժողովին ընելիք որոշմանց ձևը։ Քանի մը վիճաբանութիւններէ ետև դեսպանաժողովը մասնաժողով մը կարգեց չորս բժիշկներէ, և երեք քաղաքագէտներէ, որպէս զի առաջին երկու խնդրոյ վրայ տեղեկագիր մը ներկայացընեն։ Դեսպանաժողովը չպիտի նոր նիստ ընէ մինչև որ այս տեղեկագիրը պատրաստուի։

Կայսերական հրամանաւ՝ Ալբըռնի բժշկական դպրոցին դասատուներէն Խաչատուրեան Յակոբ էֆէնտիին հարարալետութեան աստիճան տրուեցաւ։

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

Ի. ԴՐՈՒՆ

ՕԳՈՍՏ. 25Ի ՀԻԿԻԶԵԼՈՑ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՑԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

Օգոստ 25ի հրկիզելոց համար նպաստները կը շարունակեն համիլ տէրութեան ամեն կողմերէն։

Մինչև հիմա հաւաքուած ստորագրութեանց դումարը 5,796,000 դուրուշի կը համնի։ Ստորագրութիւնները բազմութեամբ համնելուն, ստորագրողաց անուններուն եւ տուած նպաստնուն հրատարակութիւնը հարկաւ քիչ մը կուշանայ։ Այսու ամենայնիւ կը ծանուցուի հասարակութեան, թէ արդէն ընդունուած եւ այսուհետեւ ալ ընդունուելիք՝ ստորագրութիւններն ամբողջապէս պիտի հրատարակուին։

Ի. Դուռն Գանձապահ յանձնաժողովոյ 8 մարտ (24 փետր). 1866 Ս. ԱՐՋՈՒՄԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ

Երեսփոխանական Ընդհանուր ժողովն՝ անցեալ նստին մէջ կախ մնացած խնդրոց քննութեան և որոշման համար՝ երէկ վերստին դումարուեցաւ, բայց անակնկալ դէպք մ'իր գործողութիւնը մէկէն դադրեցուց։

Ամենապատիւ Տ. Պօղոս Ս. Պատրիարք Հայրը՝ որ ժողովին ներկայ չէր, ատենապետին նամակ մ'ուղղած էր, որով Պատրիարքութենէ կը հրաժարէր, իր ծերութիւնն ու անձնական տկարութիւնը և Քաղաքական ու Կրօնական ժողովոց մէջ վերջին օրերս ծագած՝ խռովութեան խնդիր մը պատճառ բերելով։

Երեսփոխանական ժողովը խորհելով որ այս հրաժարման խնդիրն օրուան նախանշանակեալ խնդրոց կարգէն դուրս էր, և նոր ծագած ըլլալուն պատճառաւ հրաւիրանաց նամակներուն մէջ ծանուցուած չէր, որոշեց դալ ուրբաթ օրը յատկապէս դումարուելով՝ այս կարևոր խնդրոյն զբաղիլ։

Սրբազան Պատրիարք Հօր այս միջոցիս հրաժարումը՝ որչափ անակնկալ այնչափ և ցաւալի է, ըստ որում ազգային գործոց ներկայ տարտամ և սխալողական վիճակին աւելի ևս երկարաձգուելուն և շատ կարևոր գործոց ետ մնալուն առիթ կրնայ ըլլալ։

Աստդ է որ Սրբազան Պատրիարք Հայրը թէ և իր ծերութիւնն ու անձնական տկարութիւնն ալ իբրև պատճառ մէջ կը բերէ, սակայն գլխաւոր պատճառը քաղաքական յանցանաց մէջ ինկող եկեղեցականաց դատը տեսնելու և վճռելու մասին քաղաքական և կրօնական ժողովոց մէջ ծագած խռովութեան խնդիրն է, որ նախընթաց Ընդհանուր ժողովին մէջ հարևանցի կերպով մը յուզուեցաւ, բայց առանց քննուելու՝ ուրիշ ժամանակի ձգուեցաւ։

Մեք, առանց այն խնդրին՝ յուզելու, որուն պարագաները ճշդիւ ծանօթ չեն մեզ, կը ցաւինք որ Սրբազան Պատրիարք Հայրը չսպասելով որ Ընդհանուր ժողովը զայն քննէ և օրինաւորապէս լուծէ, փութացեր հրաժարական տուեր է, թերևս խիստ ըստ ախպողական համարելով զայն։

Կը յուսանք որ Ընդհանուր ժողովն ազգային գործոց ներկայ վիճակը նկատելով Սրբազան Պատրիարքին հրաժարման կարևոր խնդիրն անյապաղ կը լուծէ յառաջիկայ ուրբաթ օրը։

. . . Խմբագիր.

Մատուցանելով ձեզ մեր շնորհակալութիւնը, որ բարեհաճեր էիք հրատարակել ձեր պատուական Մասիսի 726 թուով Կաթողիկոսական խնդրոյն վրայ գրած մեր նամակը, վստահութեամբ կը փութանք ահա՛ ուղղել առ ձեզ այս երկրորդ նամակն ևս հրատարակելու։

Մեր առաջին նամակին մէջ բաւած էինք թէ՝ Կաթողիկոսական խնդրոյն օրինաւոր լուծումն և վերահաստատութիւնը գաղափարն մը պիտի ըլլայ մեր Ազգի բարոյական միութեան և զօրութեան, և այս անգամ նորէն նոյնը կրկնելով՝ կը շարունակենք մեր խորհրդածութիւնը, ինչ որ մեր համոզմունքը, Ազգային վիճակի բարեկարգութեան փափաքը, ժամանակի պահանջմունքը և մեր Եկեղեցւոյ ներքին և արտաքին հանգամանքները կը թելադրեն մեզ։

Քանի մը տարիէ 'ի վեր, ինչպէս որ Վասփորի ափանց վրայ, նոյնպէս և ամեն հայաբնակ երկիրներու մէջ հնչեցման այս դեղեցիկ խօսքերը. « Հայրենասիրութի՛ւն, Սահմանադրութի՛ւն, Հայրենի՛ք և Հայութի՛ւն »։ Այս առտուն ալ հնչեցման և կը հնչուին « Կաթողիկոսութի՛ւն, Իրաւո՛ւնք, ազատութի՛ւն խղճի, անկախութի՛ւն Եկեղեցւոյ և ինքնուրոյնութի՛ւն եկեղեցական վարչութեան »։ Հնչեցման առաջինները, հնչեցման և երկրորդները։ Բայց ի՞նչ էր արդեօք այս գեղեցիկ բառերուն արդ արդ յաջորդելուն պատճառը։ Ի՞նչ խորհուրդ և ի՞նչ հետևանք կը նշմարէ խմաստասէր պատմաբանը ազգային կենաց այս կրօնութեան մէջ. Մի՞թէ հայրենասիրութեան փրկարար հուրը վառեցա՞ւ բոլոր հայերու սրտին մէջ և Սահմանադրութիւնը հաստա՞ւ իր նպատակին, որ Հայք այժմ ալ Կաթողիկոսական իրաւանց և Եկեղեցւոյ անկախութեան խնդրով կը յուզին։ Կա՞յ արդեօք բնական հետևանք մը, պատմական հանդոյց մը ազգային զգացմանց այս շարժողութեան մէջ։ Այո՛, վասն զի առաջին ձայները կարապետ էին վերջիններուն. առաջինները լոկ աղաղակներ էին ժողովրդեան սթափման և շարժման, բայց բուն գործունէութիւնը յետոյ պիտի սկսուէր։

Ժողովուրդը իր բուն եռանդեան մէջ հայրենասիրութիւն աղաղակելով՝ յետոյ պիտի տեսնէր որ իր ներկայ Հայրենիքն իր Եկեղեցին է։ Սահմանադրութիւն գոչելով՝ յետոյ պիտի զգար որ Ազգայնութիւնը սուրբ կապով մը հիւսուած է իր Եկեղեցւոյն հետ, և ընդհանուր ազգի յառաջդիմութեան ոյժը և զօրութիւնը Կաթողիկոսական վարչութեան ընդհանուր սահմանադրութեան մէջ է։ Ասոր կրնանք ըսել որ ազգի կենսական խնդիրը նոր կ'սկսի, և այս խնդիրն է Կաթողիկոսական խնդիրը, Եկեղեցւոյ անկախութեան և խղճի ազատութեան խնդիրը. մինչև ցայսօր եղածները մի միայն նախապատրաստութիւններ էին. այսպէս կամեցաւ Նախախնամութիւնը և այս ուղղութիւնն ունեցաւ Հայու պատմական կենաց ներկայ ընթացքը։

Հայը շարժեցաւ, բայց յառաջ գընալու սկզբնական կէտը նոր գտաւ։ Եթէ օրինաւոր լուծում Կաթողիկոսական խնդրին, ամենայն ինչ իր ուղիղ ճանապարհը կը գտնէ. Հայրենասիրութիւնը լոկ ձայն մը չըլլար, և ոչ Սահմանադրութիւնն անպատուղ վիճաբանութեանց, անընդհատ հրաժարմանց և քսէարկութեանց նորօրինակ թատրոն մը։ Հայրենիքը երևակայութիւն մը չըլլար և ոչ Հայութիւնը Նարուդոմոսրեան արձանի նման քանի մը պլատարաց մետաղներէ ձուլուած պատկեր մը։ Ինչո՞ւ. — որովհետև Եկեղեցւոյ անկախութեան և Կաթողիկոսական իրաւանց հաստատութեամբ ազգային մարմնոյ ամեն անդամները իրենց պատշաճաւոր տեղը պիտի յօդուին և զգացումները իրենց օրինաւոր կեդրոնը պիտի ունենան։ Օտարներու գանձն պատիւ մարդոցը պիտի տեսնէ որ ճրշմարիտ պատիւը ազգասիրութեան մէջ է. Մեծատանց կրքերու խաւնկ ծնող իշխանասէրը պիտի տեսնէ որ փառքը ազգասէր և հրեանցի վշտերու սփոփանաց մէջ է. Ուսեալ և արծաթի համար գեղերողը պիտի տեսնէ որ գանձը ժողովրդեան սրտին մէջ է. Երիտասարդները սիրով արբեալը պիտի տեսնէ որ շուքը և պատիւը իր ազգի երախտագիտութեան մէջ է. Օտար լեզուներու և օտար բարուց և փարուց սիրահարը պիտի տեսնէ որ բնական զարգացման սկիզբն և քաղցրութիւնը մայրենի լեզուի գիտութեան և ազգային սովորութեանց մէջ է. Տգէտ ունայնասէրը և հպարտասիրութեան պաշտօնեայն պիտի տեսնէ որ արժանաւորութիւնը և ազգային հաւատարմութիւնը լուսոյ սպասաւորութեան և պարտուց կատարման մէջ է. Համաշխարհայնութեան գաղափարով պարծեցողը պիտի տեսնէ որ առանց սիրոյ ընտանեաց և ազգի չկայ և սէր ընդհանուր մարդկութեան։ Ինչ երկարեցնենք, մարդիկ առ հասարակ փառասէր են, և եթէ փառքը իր ճշմարիտ տեղը գտնէ, անշուշտ մաքրիկ ալ հոն կը դիմեն։ Եթէ այսօր զանազան կիրքեր ձախողդութիւններ կը տառապեցնեն մեր Ազգը, — մեկ կողմէն դաւաճանութիւն և մատնութիւն, միւս կողմէն ողխութիւն և շպարագանացութիւն, մեկ կողմէն խարդախութիւն և նենգութիւն, միւս կողմէն օտարասիրութիւն և անտարբերութիւն, մէկ կողմէն կոյր յամառութիւն և ինքնասիրութիւն, միւս կողմէն տարապայման մէծ և հուսակցութիւն, այս ամենուն միակ և բուն պատճառն այն է, որ մեր Ազգի մէջ փառքը կորուսեր է իր բուն և ճշմարիտ տեղը, և փառքը իր օրինաւոր տեղը գտնելուն պէս՝ ամենայն ինչ ալ կը փոխուի։ Հայու փառքը այժմ իր Եկեղեցին է և իր Կաթողիկոսութիւնը. ասոնք փառաւորելուն պէս՝ կը փառաւորի և փառաւորուի Հայութիւնը։ Ինչո՞ւ նախնի դարերու մէջ Հայաստանեայց եկեղեցւոյ զաւակները սիրով նահատակ և մարտիրոս կըլլային. իսկ այսօր շատերը չեն ամչնար իրենց Եկեղեցիէն բաժնուիլ և օտարաց գիմել։ Ինչո՞ւ այն ժամանակը Հայրապետներ և Հօվիւներ՝ բռնաւորաց սիրտերն անգամ կկջեցունէին, իսկ այսօր՝ ազատասիրութեան դարուս մէջ մեր եկեղեցականները կոյր հրամաններու կը խոնարհին։ Ինչո՞ւ այն ժամանակը մեր եկեղեցականները փայտէ խաչը միայն իրենց պարծանք կը համարէին, իսկ այսօր ոմանք ակնանկոսոյ խաչեր կրելու համար հոգի կուտան և ազգը ծախելու ջանահնար կըլլան։ Ինչո՞ւ նախնի դարերու մէջ ճշմարտութեան համար հալածուիլը փառք կը համարէին և մեռնիլը կեանք, իսկ այսօր փախկոտութեան դիրկը կը դիմեն և անանց կեանքը անցաւորին կը զոհեն։ Ինչո՞ւ այն ժամանակը սուրբերու շղթայէն չէին վախնար, իսկ այսօր երևակայական ցնորքներէ անգամ կը դարհուրին։ Մի՞թէ Եկեղեցին դարձեալ նոյնը չէ, նոյն և վարդապետութիւն և ճշմարտութիւն։

Այո՛, եկեղեցին նոյն է, և քարոզած ճշմարտութիւնը նոյն, բայց իրաւունքները և ճշմարտութիւնը համրացեր են. երբոր իրաւունք և ճշմարտութիւնք լեզու կառնեն, երբոր փառքը իրաւանց և ճշմարտութեանց մէջ կը քարոզուի, մարդոց սրտերն ալ հոն կը կապուին։ Եւ այս ինչո՞վ կրնայ ըլլալ. — կաթողիկոսական խնդրոյն օրինաւոր լուծմամբ և մեր եկեղեցւոյ բացարձակ անկախութեամբ։ Բայց ի՞նչ է օրինաւոր լուծումն, դուցէ հարցանեն մեզ. — գործադրութիւն (իրաւանց և պարտուց)։ Իրաւունք մեր հովանաւոր տէրութեանց առջև, և պարտք մեր ազգին մէջ. Իրաւունք ազատ և ինքնուրոյն եկեղեցւոյ, որպէս դարուց 'ի դարս, և պարտք՝ եկեղեցւոյ և ազգի միջոցքը հոգալու։ Մեր կարծիքով այս երկու բառերուն մէջ կամփոփուի կաթողիկոսական խնդիրն. այսինքն թէ ի՛նչ իրաւունքներ և արտօնութիւններ ունի Հայաստանեայց եկեղեցին իր վարչութեամբ ամեն հայաբնակ տէրութեանց առջև, և ի՛նչ պարտքեր ունի կատարելու իր մէջ։ Առաջնոյն նկատմամբ, կաթողիկոսը յարաբերութիւն ունի օտար տէրութեանց հետ իր եկեղեցւոյ և ազգի օգուտը պաշտպանելու համար. Իսկ երկրորդին նկատմամբ պարտաւորուած է իր ազգի լուսաւորութեան և յառաջդիմութեան համար ամեն օրինաւոր միջոցներ ազատօրէն գործադրելու։ Արտաքին կողմանէ, նա պահապան է և պաշտպան իր Եկեղեցւոյն, իսկ ներքին կողմանէ՝ Հայր է նա իր գերդաստանին կամ ազգին. օտար տէրութեանց առջև ներկայացուցիչ է իր ազգի և եկեղեցւոյ իրաւանց. իսկ իր ազգի մէջ՝ առաջնորդ և գործակից է ազգային պարտուց կատարման։ Ազգի զօրութիւնը իր մէջ է և իր զօրութիւնը ազգի մէջ, իսկ երկուքին միասին՝ Եկեղեցւոյ վարդապետութեան և հաւատոյ դաւանութեան անարատ պահպանութեան և ազգի լուսաւորութեան մէջ։ Իրաւանց կողմանէ՝ սպասաւոր է նա արդարութեան. իսկ պարտուց կողմանէ՝ սպասաւոր սիրոյ։

Այս է եղած և այս պարտի ըլլալ կաթողիկոսական իշխանութեան օրինաց երկու նախրական տախտակը — « իրաւունք » արդարութեան վրայ հիմնած, և « պարտք » սիրոյ վրայ։ Այս տեղ մենք միաք չունինք մի առ մի որոշել իրաւունքները և պարտքերը. բայց այսքան միայն կըսենք որ այս իրաւունքները և պարտքերը քաղած պէտք է ըլլան մեր Եկեղեցւոյ նախնական պատմութենէն, աւանդութենէն և սովորութենէն. և այս մասին բաւական է քանի մը ընտիր Հայրապետաց կեանքը աչքի առջև ունենալ, թէ ի՛նչ նշանակութիւն ունեցեր են նոքա թագաւորաց և ժողովրդեան համար, ի՛նչ եղեր են արտաքնոց առջև և ի՛նչ ներքնոց, և եկեղեցւոյ ու խղճի ազատութիւնը ի՛նչ սքանչելիքներ են ծներ մեր ազգային պատմութեան մէջ։

Առևրորդ չենք համարիր ըսել որ կաթողիկոսական իրաւանց և պարտուց հաստատմանէն և գործադրութենէն կախուած է և բոլոր առաջնորդաց, հովուաց և առ հասարակ կղերականաց պարտուց օրինաւոր կատարումն։ Կաթողիկոսական իշխանութեան մէջ է և բոլոր ազգի համակցութեան, միութեան զօրութեան և յառաջդիմութեան տարրը։ Այս խնդրէն կախումն ունի մեր ազգին նկաթական բարեկեցութիւնն անդամ, վասն զի ազգերու ամենամեծ հարստութիւնն է բարոյական հարստութիւնը։ Այս խնդրէն կախումն ունի և մեր Ազգին փառքը ընդհանուր մարդկութեան առջև, վասն զի մեր Եկեղեցին ունին հալածողներն օրէնք է, բայց ժամանակ չէ ունեցեր անոնց բարի ընելու։ Այսօր ժամանակն է որ իր հայրենիքէն հալածող զրացիներուն բարի ընէ, այսինքն քրիստոնէական կեանքով լուսաւորութեան օրինակ ըլլայ։ Նախախնամութիւնը այսպիսի մեծ ապագայի մը համար է պահպաներ Հայաստանեայց Եկեղեցին, իբրև պատմութեան սքանչելիք, բռնութեանց հալածանաց և ազգեր կլանող արհաւրաց մէջ։ Կաթողիկոսական խնդրէն և Եկեղեցւոյ անկախութենէն կախումն ունի Հայու կենդանութիւնը, թէ այժմ և թէ առ յապա. և կենդանութիւն ըսելով՝ կիմանանք գործունէութիւն. վասն զի կենդանի ըլլալ՝ գործել կը նշանակէ։ Առանց գործունէութեան կեանք չկայ և առանց կենաց ազդութիւն։ Եթէ այսօր անկարգութիւնք, խեղճութիւնք և մոլորութիւնք շատցած են, ասոր ալ պատճառն այն է որ Ազգի կենդանութեան շրջանը դադրած է։ Ազգին լոյս տուող ճրագները դրուանի տակ են, ժողովրդեան ալ ըլլալիք կերակուրն անհամացած են, և ուր խաւար է և անհամութիւն՝ անդ է և մահ և ապականութիւն։ Ուրեմն 'ի զուր չէ որ կենսական խնդիր կանուանեն Կաթողիկոսական խնդիրը։ Արդարև կեանք կայ այս խնդրոյն մէջ, և ով որ խնդիրը թողած՝ շուտով Կաթողիկոս մը միայն կուզէ ընտրել, նա իր ազգին և որդւոց բարիք չուզեր ընել. այնպիսին լոկ Կաթողիկոսի անուան կամ կաթողիկոսանալու կը փափաքի և ոչ Կաթողիկոսութեան. վասն զի Կաթողիկոսն առանց կաթողիկոսական իրաւանց ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ վանահայր մը՝ ուրիշ շատ վանքերու վանահայրց նման։ Ինչո՞ւ կաճառաբեն, ինչո՞ւ կը տարակուսին և կը վախնան ոմանք. Թող վստահ՝ ըլլան արդարութեան և ճշմարտութեան վրայ, որ այս խնդրոյն մէջ ամեն տէրութիւն հովանաւոր պիտի ըլլայ Հայու կրօնասիրութեան և Եկեղեցւոյ իրաւանց. վասն զի Հայք ամեն տէրութեանց մէջ սիրասէր հպատակներ են և ամեն գործառնութեանց մէջ հաւատարիմ, և իրենց խնդիրը իրենց դարևոր իրաւանց գործադրութիւնն է։ Հայք սրով և հրով չպիտի ներկայանան իրենց հովանաւոր տէրութեանց, այլ Խաչիւ և Աւետարանաւ. և ո՞վ պիտի մերժէ այս սիրոյ և լուսոյ յաւիտենական զրաւականները. — Աչ ոք. Ուրեմն միութիւն և գործունէութիւն.

18 փետր. 1866 Գ. Սրուանձտեանց

Ի Կ. Պօլիս

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Լա Թիւրքի լրագրին մէջ հրատարակուած նամակ մ'անցեալ շաբթու Նաւալի թատրոնը տրուած Յովսէփ գեղեցիկի արտաքոյ կարգի հաջեբէն ներկայացման վրայ գովեստ խօսելով, գովմանք կը յայտնէ որ Նաւալի թատրոնին անօրէնութիւնն Օրթագիւղի Ազգասիրաց ընկերութեան այնպիսի պայմաններով վարձու տուեր է թատրոնը, որք աւելի իրեն շահաւոր են քան թէ ազգասաց, որոց նպաստելու համար կը տրուէր այն երեկոյթը։

—Լէվանթ Հէրըլտ լրագիրը կը ծանուցանէ թէ Իարձր. Մուսթաֆա Ֆազըլ փաշան Եգիպտոս երթալու դիտաւորութենէն ետ կեցեր է։ Յիշեալ թերթը կը յուսայ նաև թէ Իարձր. փաշան կառավարութեան մէջ դարձեալ կարևոր պաշտօն մը կրնդունի։

— Կըսուի թէ Աղեքսանդրիոյ մէջ քօլէրան վերստին երևան եկած է։

— Մայրաքաղաքիս գլխաւոր սեղանաւորներէն Պ. Քամոնտոյի կինը անցեալ շաբթու վախճանելով՝ մեծահանդէս կերպով յուղարկաւորութիւնը կատարեցաւ Խասգիւղի մէջ։ Վախճանելոյն մարմինը յունաց Այիա Իստաքէի եկեղեցւոյն առջև հասած ատեն, սգոյ զանգակներ զարնուեցան և

յունաց եպիսկոպոսն ու կղերը զգեստաւորեալ գացին մինչև խորայէլացւոց գերեզմանատունը․ Եպիսկոպոսին այս կրօնական ներողամտութեանը համար շնորհակալութեան նամակ մը գրած է Պ․ Քամոնտօ։

— Տրապիզոնէն մեր արգոյ թղթակիցն հետևեալ քաշնելի լուրը կուտայ․

« Փետր․ 19 ին շաբաթ առաւօտ քաղաքիս Փռանկաց թաղը յունաց Ս․ Աստուածածնի եկեղեցին պատարագող Պապա Եօռ անուն ծերունի քահանայն դեռ Պատարագը չաւարտած կը տկարանայ․ պատարագէն անմիջապէս ետքը տուն կերթայ, բան մ՚եղայ ըսելով վերջին աստիճան կը փոխէ․ բժիշկներ կը բերուին որք քահանային թունաւորուած ըլլալը կը հաստատեն, և կը քննեն որ Ս․ Սկիհին մէջ թոյն լեցուած է եղեր, ուրկէ թունաւորուեր է պատարագող քահանայն, որ բժշկաց խնամատարութեամբ առողջացած է․ Այս սարսափելի գործը յունաց առաջնորդին կողմանէ քննութեան տակ է․ առ այժմ կասկածը նոյնպէս Պապա Եօռ անուն ուրիշ քահանայի մը վրայ է։ »

ՏՓԽԻՍԻ ՅՕԴՈՒԱԾԻՆ ՄՆԱՑՈՐԴԸ
(Տես Թիւ 729)։

Դ․ Պ․ Այարէկեանը, թողնելով ժողովրդեան հոգսը, սկսում է Գևր․ Մսեր վարժապետին բամբասել, նորա համար, որ նա գրել է իւր ճառի մէջ « Թէ Ռուսաստանի Հայք ունին զազատութիւն 'ի հայրենի կրօնիցն պահպանութիւն » և այս խօսքը սուտ հանելու համար, մի քանի անհիմն փաստեր է առաջ բերում, և նախ առաջ է բերում Նուխուայ նահանգում Վարդաշէն գիւղի բնակիչների կրօնափոխութեան սովորելը։ Մենք ցաւում ենք լսելով Վարդաշէն գիւղի ուտէացի ժողովրդոց կրօնափոխութեան վրայ, բայց քննենք և իմանանք, թէ այդ եղելութիւնը ուստի՝ և ինչպէ՞ս է յառաջացել։

1. 'Ի 1821 թուին նոյն գաւառը գնում է Էջմիածնից նուիրակ մի պատկառելի հոգևորական, որի անունը տալ այժմ հարկ չէ, և ինչպէս նուիրակների սովորութիւն էր՝ պահանջում է Վարդաշէնցի ուտէացիներից իրանց կարողութիւնից վեր նուիրակութիւն. նոքա դժուարանում են վճարելու նշանակած քանակութիւնը. սորա պատճառով նուիրակը փակում է նոցա եկեղեցին, և արգելում է քահանային կատարել նոցա հոգևոր պէտքերը. Այս եղելութիւնից յուսահատելով, նոյն գիւղի ուտէացի ժողովրդեան մի մասը ընդունում են Ռուսաց դաւանութիւնը և գրւում են նոցա եկեղեցւոյ չափաբերական մատեանների մէջ. Այս կրօնափոխների մէջ եղել է և Պ. Յարութիւն Սելիկեանի հայրը։

1840 թուին այս կրօնափոխ հայերից ոմանք կամեցան կրկին միանալ Հայոց եկեղեցւոյ հետ. բայց տէրութեան հիմնական օրէնքի զօրութեամբ, թոյլ չտրուեցաւ*. միայն Պ. Յարութիւն Սելիկեանը երբ հաստատեց թէ նա այն կրօնափոխութեան միջոցումը եղել է կատարելահասակ, բայց չունի ըստ բաղդրութիւն կրօնափոխ լինելու խնդրգրի վրայ, ըստ ենթադատութեան անցեալ փոխարքային Կովկասու իշխանին Բարիաթինսկոյ. Թագաւոր կայսրը հրամայեց թոյլ տալ Յարութիւն Սելիկեանին իւր դերդաստանով մնալ իւր հայրենական դաւանութեան մէջ. Բայց նորա որդւոյ և այլ հայերի Ռուսաց աղջկանց հետ պսակւիլը, կամ Հայ աղջկանց Ռուսաց հետ ամուսնանալը, որոց որդիքը պէտք է Ռուսաց դաւանութիւնը ընդունին, տէրութեան յանցանք չէ ամենեւին. տէրութիւնը իւր հիմնական օրէնքի մէջ սահմանել է այդ ո՛չ միայն Հայոց, այլ և բոլոր այլադաւան քրիստոնէից համար. և այդ օրէնքը յայտնի և հրապարակեալ է ամենեցուն. ուրեմն ամենայն մարդու ազատ կամքից է կախուած այս կամ այն դաւանութեան պատկանեալ անձի հետ ամուսնանալը։

2. Պ. Այարէկեանը Ռուսաց կրօնական բռնաւորութեան մասին առաջ է բերում Երևանու նահանգի Շահրիար գիւղի բնակչաց Ռուսաց դաւանութիւն ընդունիլը, բայց խոկութիւնը թաքցնում է, և ահա՛ այս է այդ աղէտալի անցքի պատմութիւնը։

Շահրիար գիւղի մէջ միւս Հայ բնակչաց հետ բնակւում է մի գիւղ որ ժամանակից, մի Հայ գերդաստան, որի այժմեան գլխաւոր անդամն է Օհան Սուլթան Շահխաթունեան։ Այս գերդաստանը հին ժամանակներից, դուցէ նաև Պարսից տիրապետութիւնից յառաջ ունի շատ սեպհական կալուած նոյն գիւղի սահմանի մէջ, ջրաղացներ, այգիներ, վարելու և խոտ հնձելու տեղեր և այլն։ Մի քանի չարամիտ անձինք նախանձելով նորա կարողութեան վրայ, զանազան հնարքներ են բանեցնում, որ այն անձը հանեն այն գիւղից և իրանք տիրեն նորա կալուածներին, բայց բայց չեն յաջողւում և ոչ մի հնարք։ Վերջապէս մտածում են իրանց ցանկութեանը հասնիլ Ռուսաց դաւանութիւն ընդունելով։ Այս իրանց դիտաւորութիւնը յայտնում են տեղական կառավարութեան և Ռուսաց քահանային։ Այս գաւառապետը (Ուեզդնի Նաչալնիկ) կանչում է նրանց իւր առաջ, և շատ բազմութեան առաջը յայտնում է « Թէ Ռուսաց օրինաց առաջը բոլոր հպատակները որ և իցէ կրօնի կամ դաւանութեան պատկանեալ մի և նոյն են, ուստի յայտնում եմ ձեզ, ո՛վ Շահրիարցիք, եթէ դուք այն մտքով կամիք Ռուսաց դաւանութիւնն ընդունել որ առանձին պաշտպանութեան գտնէք, 'ի զուր է ձեր ակնկալութիւնը, Ամենայն մարդ իւր սեպհականութեանը տէրն է և օրէնքը պաշտպան է հաստատ հարկելոյ, ո՛ր դաւանութենից և լինի » Այս խօսքերը լսելով այն գիւղականացմենէ մի քանիսը փոխեցին իւրեանց դիտաւորութիւնը, բայց մնացեալքը մնացին յամառեալ։ Այնու ամենայնիւ Ռուսաց հոգևոր և մարմնաւոր կառավարութիւնքը չը շտապեցան նոցա միաւորել իւրեանց եկեղեցւոյ հետ, այլ միջոց տուին Հայոց հոգևորականութեանը և Երևանու Հայ ժողովրդեանը, եթէ հնար է փոխել նոցա միտքը։ Սրբազան կաթողիկոսը քանիցս անգամ անձամբ անձին և 'ի ձեռն եպիսկոպոսաց և վարդապետաց խրատեց, յորդորեց նաև աղաչեց որ փոխեն իւրեանց դիտաւորութիւնը, նա և խոստացաւ մի հնար գտնել որպէս ճանապարհաւ Օհան Սուլթանը հեռացնել նոյն գիւղից, այլ 'ի զուր. նոքա միաբերան կարդացին, « կամ Օհան Սուլթանին կալուածքը այսօր մեզ կուտաք, կամ կը ռուսանանք։ Երևանու Հայերը ևս այս գայթակղական աղէտի առաջը առնելու քիչ չաշխատեցան. նոքա շատ թեթև գնահատեցին Օհան Սուլթանին կալուածքը և համոզեցին նորան, որ այս գինը առնէ գիւղացոցմենէ և դուրս գայ գիւղից. սա ակամայ կամօք համաձայնեցաւ, բայց երբ գիւղացոց յայտնեցին, նոքա պատասխանեցին թէ լսել այդ պահանջը Օհան Սուլթանի կայքի կէս գինն է, բայց մենք մի փող չենք տալ, թո՛ղ Էջմիածին վճարէ այդ գումարը, և կալուածքը մեզ տայ, ապա թէ ոչ կը ռուսանանք։ Այժմ ինչ անելու էր. յորդոր, խրատ, աղաչանք, սպառնալիք ո՛չ ինչ չազդեցին. կարելի է՞ր արդեօք, եթէ Էջմիածին կարողութիւնը ևս ունենար, այդ գումարը վճարելով բոլոր ռամիկ հասարակութեան առաջը կրօնափոխ լինելու սպառնալիքով իրանց կամքը կատարել տալու ճանապարհ բաց անել. Մի՞թէ այս չէ՞ր բաց անել գայթակղութեան ճանապարհ միւս Հայերի համար. այն ժամանակը, եթէ Էջմիածնի քարերն անգամ ոսկի դառնան, բաւական չեն լինիր շահաէր ռամիկը յագեցնելու։

Եւ այսպէս Շահրիարի մի քանի տուն ժողովուրդքը անդադար սպառնալով Ռուսաց հոգևոր և մարմնաւոր իշխանութիւնը, ընդունեցին Ռուսաց դաւանութիւնը. իսկ Օհան Սուլթանը՝ ինչպէս առաջ՝ նոյնպէս և այժմ լիակատար տէր է իւր կալուածներին։

Այս է Վարդաշէնի ուտէացւոց և Շահրիարի Հայոց կրօնափոխ լինելու համառօտ և ստոյգ պատմութիւնը, հիմնած հաստատուն փաստերի վերայ. Այժմ ո՞ւմ պէտք է մեղադրել, մեր ազգութեան և կրօնից աւանդապահ հոգևորականների՞ն, անուսումն և իրանց դաւանութեանը վրայ անհաստատ հայերի՞ն, թէ Ռուսաց տէրութեանը. և չը գիտեմ, մեր Հայերի վրայ իշխող տէրութեանց մէջ կա՞յ այնպիսի մի տէրութիւն, որ իրանց հպատակների դէպի տէրութեան կրօնքը դառնալու սկզբնական ցանկութիւնը տեսնելով չը գործ դնէ այն իւր օգտի համար։

Բայց յայտնանէ պարտք եմ համարում Պ. Այարէկեանի մի քանի զրպարտութիւնքը ևս ցրել։

1. Ռուսիոյ կառավարութիւնը չէ խառնուիլ և չէ խառնւում Հայոց հոգևորական գործերի մէջ. նա հոգևորական իշխանութեանց պահանջում է միայն յարգումն օրինաց և պահպանութիւն կարգի։

2. Նշանակումն և արձակումն վիճակաւոր առաջնորդաց լինի ըստ ընտրութեան և առաջարկութեան պատրիարքին ամենայն Հայոց, և ըստ հաստատութեան « Թագաւոր կայսեր. » Այս կարգը պահպանուում է ամենայն տէրութեանց մէջ. Թագաւոր կայսրը կը հաստատէ միայն պատրիարք կաթողիկոսի առաջարկութիւնը վասն հաստատելոյ կամ արձակելոյ վիճակաւոր առաջնորդին*.

3. Ռուսաց կառավարութիւնը մահմետականաց և լեզկիներին Հայոց հաւատը ընդունելու ցանկացողներին մասին ոչինչ դժուարութիւն չէ առաջ բերում, որին ապացոյց կարօղ են լինել կառավարութեան տուած վճիռները՝ այս առարկայի համար տուած խնդիրների վրայ։

Վերջապէս ասում եմ թէ Ռուսաց կառավարութիւնը ունի միակերպ հոգացողութիւն ինչպէս բուն Ռուսաց, նմանապէս իւր միւս հպատակների վրայ. Նորա օրէնքները ամենեցուն համար մի են, պաշտօնական աստիճանութիւնքը և յարգանքը կարօղ են ստանալ ամենքը միակերպ. Նա միշտ հոգս է քաշում ժողովրդեան բարօրութեան համար, որին ապացոյց են ճորտերի ազատութիւնը իրանց հողով, գիւղական դատարանները և միւս բարեկարգութիւնքը զոր առնում է իւր հպատակների երջանկութեան համար. Ռուսաց կառավարութիւնը չէ խնայել արժանաւոր Հայերին հասցնել բարձրագոյն պաշտօնների և աստիճանների, որոնց արժանացել չեն Հայերը ոչ մի տէրութեան մէջ**. Ռուսի և Ռուսաստանի հաւատարիմ հպատակ Հայերը՝ չեն խնայել և խնայելու չեն իրենց կեանքը Ռուսաց օգտին և փառաց համար. Այսպէս յորդորում ենք լինել մեր բոլոր եղբարքը՝ ինչ տէրութեան պաշտպանութեան ներքոյ որ գտնւում են. Ահա այս է իմ անդառնալի ու խոր և անփոփոխելի համոզմունքը։

Արդէն այս յօդուածը պատրաստած կամենում էի ուղարկել ուր հարկն էր, և ահա՛ Պ. Այարէկեանը կրկին առաջ ելաւ մի այլ տեսակ հանդերձներով։ Կոստանդնուպօլիս տպուած դայլիներէն « Սուրհանդակ Արևելեան » լրագրի 1058 համարի մէջ, Պ. Այարէկեանը անուանում է զինքը Ամենապատիւ կաթողիկոսին ամենայն Հայոց, Պրոֆէսոր (ռանիրուն վարժապետ) Հայոց պատմութեան Ներսիսեան Ուսումնարանի, և խմբագիր «Յառաջդիմութիւն Հայոց» անուանեալ օրագրին Թիֆլիզոյ։

Պ. Այարէկեանի այս տիտղոսները կարդալով հասկացայ, որ միւս տգիտութեանց հետ սխալմունքի փետուրներով զարդարուելու հիւանդութիւնն ևս ունեցել է։

Այս յայտնի ագքտուպութիւնը բաց անելու և վերոգրեալ պաշտօնները չարատօրելու համար, հարկ եմ համարում Պ. Այարէկեանի երկրորդ անգամ այս կողմը գալը, ինչ պաշտօն վարելը, և կրկին Պօլիս վերադառնալը պատմել շատ համառօտ և լիուլի համեմատութեամբ։

Ինչպէս հանգուցեալ հայրապետը պատմում էր, 1859 թուին Նորին վեհափառութեան այս կողմերը գալու ժամանակը, Պ. Այարէկեանի եղբայր Սարգիս էֆէնտին, որ մի շատ պատուաւոր անձն է, խնդրում է Նորին վեհափառութեանց, հեռացնել Պօլսից իւր եղբայրը, և տանել իւր հետ դէպ 'ի Հայաստան իբրև թարգման. Սրբազան կաթողիկոսը մարդասիրաբար ընդունում է Գրիգոր էֆէնտիի խնդիրը և Մարկոս այարէկեանին վեր առնելով իւր մօտ հետը բերեց այս կողմերը, և տարաւ Էջմիածին. Բիչ ժամանակից յետոյ Սրբազան կաթողիկոսը Պ. Այարէկեանին խրատ հեռացուց իրանից. պատճառները ինքը լաւ գիտէ. Պ. Այարէկեանը վերադարձաւ Թիֆլիզ*. Վիճակաւոր առաջնորդ Սարգիս Արքեպիսկոպոսը, անտեղեակ լինելով Էջմիածնի պատահած անցքերին և կարեկից լինելով Պ. Այարէկեանի աղքատ դրութեանը, կարգեց Ներսիսեան Հայոց Ուսումնարանումը ուսուցիչ Գաղղիացւոց լեզուի. բայց երբ Սրբազան կաթողիկոսի կողմից այս կարեկցութեան մասին բռնացաւ սաստիկ անբաւականութիւն, իսկոյն արձակեց նորան նոյն պաշտօնից. տորանից յետոյ Պ. Այարէկեանը կարգեցաւ վարձկան շարադրող (Կռունկ Հայոց Աշխարհի) անուանեալ օրագրին խմբագիր Պ. Էնֆիաճեանի մօտ, 'ի 1860էն մինչև 1864 թիւը**. յետ այնորիկ տեսնելով թէ գործով ևս չկարողեցաւ ապրուստ ճարել, վերադարձաւ կրկին դէպ 'ի Կոստանդնուպօլիս***. Այս համառօտ նկարագրից երևում է Պ. Այարէկեանի խարդախութիւնը, որ կամելով պարզամիտներին մոլորւանց սստուպայտգիններին խաբել, անուանում է զինքը « Ամենապատիւ Հայրապետին ամենայն Հայոց, » որի համար մի թուղթ անգամ չէ շարադրել և շարադրելու ևս ընդունակութիւն չունէր. « Պրոֆէսոր Հայոց պատմութեան Ներսիսեան Ուսումնարանի մէջ,* » այն ժամանակը երբ նա այդ առարկայով բնաւ չէ պարապել, և նոյն Ուսումնարանի ուսուցիչքը պրոֆէսորութեան տիտղոս բնաւ չեն ունեցել. « Խմբագիր Յառաջդիմութիւն ազգային օրագրի, » այդ օրագիրը սակաւին հրատարակուած չէ Թիֆլիզումը, ուրեմն և այդ տեսակ չը ծնած օրագրի խմբագիրը չէր կարօղ ստանալ այդ տիտղոսը։

Այս համառօտ նկարագրից բացայայտ երևում է, թէ Պ. Այարէկեանի գրածները և խօսածները ի՛նչ յարգ պէտք է ունենայ Հայոց ազգի խոհական մասի մօտ։

Ճշմարտասէր Հայ

'Ի 14 յունվարի 1866 ամի

* Անկէց կը հասկցուի որ խիղճն ազատ չէ Ռուսիոյ մէջ։ Քանի մը տգէտ եւ անխորհուրդ հայեր այսօր անտի պատճառաւ կամ վաղանցիկ կրիւք կրօնափոխութեան կը դիմեն առանց ներքին համոզման, եւ վաղը երբոր կիրքերնին կը հանդարտի, չեն կրնար իրենց խղճին ազդեցութեանն անսալով իրենց հայրենի եկեղեցին դառնալ, եւ այն ալ քրիստոնեայ մնալով միշտ։ Յօդուածին արգոյ հեղինակը ներէ մեզ աւելցընել թէ Տաճկաստանի մէջ կրօնից ազատութիւնն այսպիսի արգելքներու ենթակայ չէ։ Ծ. Խ.

* Պոլոժենիա ըսուած կանոնագրին 57դ յօդուածին զօրութեամբ թէ մահալ առաջնորդները կայսրէն կընկարգին, եւ բարձրագոյն հրովարտակօք կը հաստատուին եւ կարձակուին։ Նոյն կանոնագրին 58 դ յօդուածին մէջ այսպէս ըսուած է. « Արք եպիսկոպոսք Լուսաւորչական Հայոց 'ի Ռուսաստան, լիակատար հոգևոր առաջնորդք այսր դաւանութեան, 'ի թեմսն յանձն առեալս նոցա բարձրագոյն հրամանաւ եւ զկառավարութենէ իւրեանց տան պատասխանի 'ի բարձրագոյն կառավարութեան։ »

Անկէց բացայայտ կը հասկցուի որ առաջնորդները չէ թէ կաթուղիկոսէն եւ Սինոդէն կախումն ունին, այլ կառավարութենէն, եւ իրենց առաջնորդական գործոցը համար պատասխանատու են՝ չէ թէ կաթուղիկոսին եւ Սինոդին, այլ կառավարութեան։

Ամենուն յայտնի է թէ Այվազեան Գաբրիէլ վարդապետին Պէսարաբիոյ առաջնորդ կարգուելուն եւ արձակուելուն պարագաներն ալ ուրիշ ապա ցոյց մ'են թէ կաթուղիկոսն ու Սինոդը բնաւ իշխանութիւն ու իրաւասութիւն չունին հոգևոր առաջնորդաց վրայ։

Այվազեան Գաբրիէլ վարդապետը առանց կաթուղիկոսի եւ Սինոդի ընտրութեան ու առաջարկութեան առաջնորդ կարգեցաւ, եւ ետքն ալ հինգ տարի չարունակ հոգելոյս Մատթէոս կաթուղիկոսն աշխատելով չկրցաւ տեղէն խախտել զայն։ Ծ. Խ.

** Յօդուածին արգոյ հեղինակը, ինչպէս կերեւի, Տաճկաստանի եւ ուրիշ տէրութեան հայոց վրայ տեղեկութիւն չունի. վասն զի (Տաճկաստանի վրայ միայն խօսելով) Հայերը Օսմանեան երկրին մէջ այնպիսի բարձր եւ վստահութեան պաշտօններ վարած են եւ կը վարեն, որոնց նմանը ուրիշ տէրութեանց մէջ անմուած չէ. Թողունք հին ժամանակները, թողունք Պէզճեան Յ. ամիրան, Նուսուֆեան Պօղոս պէյը եւայլն որք օսմանեան տէրութեան մէջ առաջին աստիճանի բարձր պաշտօններու հասեր են, այս օրուան օրս ալ Բ. Դուռը քանի՞ հայեր չեն գտնուիր բարձր եւ ամենափափուկ պաշտօններու վրայ, եւ մի թէ Լիբանանու կուսակալն ալ հայազգի Միւշիր կամ Վէզիր մը չէ։ Ծ. Խ.

* Պ. Մարկոս Այարէկեանին Մատթէոս կաթուղիկոսի քով ունեցած պաշտօնը ոչ միայն յայտնի եւ ամենուն ծանօթ էր, այլ եւ նոյն ինկ հանգուցեալ հայրապետին մեզ տուած տեղեկութեան համեմատ Մասիսի մէջ հրատարակուած. այն էր քարտուղար թարգմանի պաշտօն, որու համար Մասիս հետեւեալ տողերը գրած էր 1859 յունիս 4 թիւ թերթին մէջ. « Այս հմուտ եւ բանիբուն զմիւռնացի ուսումնական՝ երիտասարդին այսպիսի կարեւոր պաշտօնի մը ընտրուիլը մեծ պատիւ կընէ Սրբազան կաթուղիկոսին ճանաչողութեանը, եւ տարակոյս չունինք որ խիստ օգտակար ծառայութիւններ պիտի ընէ թէ Նորին բարձր սրբազնութեան եւ թէ ազգին։ »

Իսկ թէ Պ. Մարկոս ինչ պատճառաւ բաժնուեր է Ս. կաթուղիկոսէն, մեզ յայտնի չէ։ Ծ. Խ.

** Կռունկի թիւերն ասոր հակառակը կը հաստատեն. վասն զի Պ. Մարկոս Այարէկեան չէ թէ իբրեւ վարձկան շարադրող կը ներկայանայ այն ամսատետրին մէջ, այլ իբրեւ առաջին եւ գլխաւոր խմբագիր, եւ այնպիսի նշանաւոր յօդուածներ ունի անոր մէջ հրատարակած, ինչպէս են՝ « Ծաշակ ազգային եւ բարոյական դաստիարակութեան » եւ « Խօսք Հայոց ազգային եւ բարոյական լուսաւորութեան վրայ » մակագրով յօդուածները, որք վարձկան գրչի արդիւնք չեն երեւիր։ Ծ. Խ.

*** Մենք այնպէս գիտենք որ Պ. Մ Այարէկեան իր ամուսնոյն մեռնելէն ետեւ, սորանին կակծէն այլ եւս չէ ուզած Թիֆլիզ մընալ, եւ իր ծնողաց քով սփոփանք գտնելու եւ հիւանդ որդւոյն ալ դարման տանելու նպատակաւ Կ. Պոլիս դարձած է։ Ծ. Խ.

* Մենք այնպէս իմացած եւ հրատարակած ենք թէ Պ. Մարկոս Այարէկեան ազգային պատմութեան ուսուցիչ եւ գաղղիերէն լեզուի դասատու էր Ներսիսեան ուսումնարանին մէջ. Ուստի թող ներէ մեզ յօդուածին արգոյ հեղինակը գիտել թէ իր խօսքերը մեր այն ժամանակ ստացած արժանահաւատ տեղեկութեանց չեն համաձայնիր, եւ կը ցաւինք որ փոխանակ Պ. Մարկոսի գրութեանց պատասխանելու, անոր անձնական պատիւը կոտրելով գրածներուն արժէքը ոչնչացնելու փոյթ մ'ունենալ կը ցուցընէ, որն որ չկրնար կրնար ըսել թէ Պ. Մարկոս իր յօդուածին ներքեւ ստորագրութիւնն յայտնի գրած չըլլար։ Ծ. Խ.

. . . Խմբագիր Մասիս պատուական լրագրոյ․

Ազգային Կրօնական և Քաղաքական ժողովոց որոշմամբ Վանայ վիճակին համար անուանեալ Արժանապատիւ Տիմոթէոս Ս. Հայրը փետրվար 7 թուով իւր պաշտօնատեղին հասնելէն անմիջապէս ետքը, չկրցաւ երկուստեք դրդատաղ այցելութիւն ընել ու միանգամայն նոյին յառաջդիմութեանը համար խորհրդս տալու. հետևեալ օրը տեղւոյս կառավարիչ Արժանապատիւ փաշային ու մէկ քանի կառավարութեան պաշտօնատարաց, և վերջապէս յունաց Արքեպիսկոպոսին այցելութեան գնաց, որոցմէ սիրալիր ընդունելութիւն գտնելով փոխադարձ այցելութիւններն ալ խիստ փայլուն կերպով ընդունեց. Արդարև հասարակութիւնս այս օրինակ խրախուսիչ այցելութիւններէ կարօտ մնացեր էր, այսօր յիշեալ Ս. Հօր միջնորդութեամբ Վանայ մէջ Հայ ազգը ամեն ազգաց առջև պատիւ մը ստացաւ իբրև գտա ազգային հասարակութիւն մը. Առաջնորդ Ն. Սրբութեան այս առաջին ազգօգուտ շարժմունքէն մերայնոց հասարակութեան վիճակին համար ալ բարեկարգութիւններ կը նշմարուին. Դրամը է նաև իր ազգասիրական եռանդը, վասն զի Սահմանադրութեան որամադրութեանց համեմատ իսկոյն 9 հոգիէ բաղկացեալ Թաղ. Խորհուրդ մը կազմեց, որն որ անկէ առաջ ապօրինաւոր կերպով որոշուած և այն ալ ցրուած էր. Ուստի հիմա ամեն բան օրինաւոր ընթացքի մը մէջ մտցնելով հասարակութեան համակրութիւնը կը գրաւէ իրեն, ու չդադրիր գոհունակութեան ձայներ լսելէ.

Համեցէք . . Խմբագիր, Ձեր ազգօգուտ էջերուն մէկ անկիւնը ներկայիս շնորհելու.

Մնամ եւայլն

17 փետր. 1866 ***

Վանայ

ԱԶԴ

Ս. Փրկչի հիւանդանոցին հոգաբարձութիւնը ցաւօք սրտի տեսնելով որ Հիւանդանոց բերուած հիւանդներուն շատերը երկար ատեն պանդոկներու մէջ անխնամ մնալով ծանր վիճակի մէջ ինկած կուգան, մինչև քանի հոգի սա անցեալ ամսուան մէջ հոգեվարքի վիճակի մէջ ինկած բերուեցան. Եւ քանի որ հոգաբարձութեան ալ ամեն հարկաւոր եղած միջոցները գործածելու եռանդն է, որ հիւանդները աղէկ խնամուին. Կը ծանուցանէ ազգային աղքատաց եւ պանդուխտներուն որ հիւանդութեանն չհիմցուցած Հիւանդանոց գան, որպէս զի ատենին նայուելով իրենց համար եղած խնամքն ու բժշկական դարմանն ալ ամենուս փափաքին համեմատ օգտակար եւ գոհացուցիչ ըլլան.

Արտօնագիր առնելու համար ժամանակ կորսընցընել պէտք չէ. քանզի հիւանդները հիւանդանոց բերուած ատեննին սովորական դամ տուրքը 100 ղուրուշ վճարել-

նուն ընդունելու դժուարութիւն պիտի չունենան ։

Ի դիմաց Հողաբարձուաց ժողովոյն

Կ. Պօլիս — Ատենադպիր

4 մարտ 1866 — Հ. Պ[illegible] Մ[illegible] ։

ՓՈՐՍԱՅԻ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՀԵՌԱԳՐԱԼՈՒՐՔ

Լոնտր 14 մարտ

Օսմ. ընդ. պարտք 38—38 1/4

Փարիզ 13 մարտ

Օսմ. ընդ. պարտք 5 0/0, 38 50–38 60

փոխառութիւն 1863ի 328

» 1865ի 320.

փոխանակութիւն (Քամպիօ)

Լոնտրա 3 ամիս պայմ. Լ. Ս. 109 3/4 ղրշ.

Մարսիլիա » » Լ. Օսմ. 23, 05 ֆր.

ԴՐԱՄԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

Կ. Պօլիս 4 մարտ.

Մեր չորեքշաբթի օրուան տեսութենէն 'ի վեր հրապարակիս վրայ մեծ փոփոխութիւն մը չպատահեցաւ և արժեթղթոց թուլութիւնը կը շարունակէ ։ Ոսկինուազութեան պատճառաւ խառն դրամոց Էշխամ երթալով բարձրանալու վրայ է, որչափ սակին ոսկիէն տարբերութիւնը 0/0ին 8ի հասած է, և Մեթալիքն ալ 0/0ին 3 1/4 ։ Այս տարբերութիւնը եթէ երեսի վրայ ձգուի՝ օր քան զօր աւելնալու վրայ է ։ Գումնայն մինակը փոփոխութիւն մը չկրեց, և եկմական նոր տարեգլուխը, որ է մարտի ամիսը՝ բաւական նեղպաշտպանութիւն մէջ կ'սկսի ։ Ըսթուալ մ'Օբիան լրագիրը զրոյց մը կը յիշէ թէ պաշտօնականաց եւ մնացած ամսականներն արժեթղթով պիտի վճարուին, և կը խնդրէ որ եթէ այս լուրն հիմ չունի, սուտ հանուի ։

Վաճառականաց մէջ այս շաբթու երկու մեծ տուներու պարտքման վրայ կը խօսուի, որոց մէկն է Համբօղու և ընկ. 100·000 լիրայով և միւսն Արմաճեան 60·000 լիրայով ։

Հրապարակիս վրայ բամպակի առեւտուրը բաւական բանուկ է, մետաքսը հանդարտ, և մանիֆաթուրաներուն աղէկ կը ծախուին ։

ՎԱՐՁՈՒԹԻՒՆ

ԱՆՈՒՂՂԱԿԻ ՏՐՈՑ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԾԱՆՈՒՑՄՈՒՆՔ

1.

Կը ծանուցուի հասարակութեան թէ Ռենգաֆանի շոգեշարժ ջաղացքը՝ որ կառավարութեանն է, պիտի վաճառուի, թէ մէջի մեքենայներովն ու գործիքներովը, և թէ՛ զատ. բայց առայժմ կրնայ վարձու ալ տրուիլ սահմանեալ ժամանակի մը համար ։ Ուստի անոնք որ այս երեք պայմաններուն մէկը կատարելու կամ ուրիշ առաջարկութիւններնին յայտնելու կը փափաքին, կը խնդրուի որ անուղղակի տրոց վարչութեան դիմեն ։

Կ. Պօլիս 24 մարտ (8 մարտ) 1866

2.

Մաքսի տրոց փոխարէն առնուած ապրանաց աճուրդով վաճառումը մինչև հիմա շաբաթն երկու անգամ կը կատարուէր ։ Սակայն ներկայ ծանուցման թուականէն սկսեալ, նոյն վաճառումը շաբաթը երեք անգամ պիտի կատարուի կանոնաւորապէս, այն է ամեն շաբաթ, երկուշաբթի և չորեքշաբթի օրը ժամը 5էն մինչև 11 ։ Անուղղակի տրոց վարչութիւնն այս որոշումը հասարակութեան կը ծանուցանէ, որպէս զի աճուրդին մասնակցիլ ուզողները՝ վերոյիշեալ օրերուն ու ժամերուն Կ. Պօլսոյ մեծ մաքսատունը երթան ներկայ գտնուին ։

Կ. Պօլիս 24 փետր. 1866

3.

Մենավաճառութիւն ընելու եռեւէ եղող անձինք՝ Ադի աւելորդն հետեւողները խաբելու մեղապարտ նպատակաւ, ժամանակ ժամանակ սուտ լուր կը տարածեն թէ կառավարութիւնը նոյն ապրանքին գինը պակսեցընելու կամ աւելցընելու որոշում ըրած է ։

Հաստ վաճառականներ՝ այս տեսակ անհիմն զրոյցներէ վախնալով՝ եկան տեղեկանալու թէ սուտ այս կերպ փոփոխութիւններ ընելու տնօրէնութիւն եղած է ։

Անուղղակի տրոց վարչութիւնը կը փութայ վերստին ծանուցանել հասարակութեան թէ ընաւ այսպիսի խորհուրդ մը կամ առաջարկութիւն մը նկատողութեան առնուած կամ որոշուած չէ կայսերական կառավարութենէն ։

Կ. Պօլիս 26 փետր. 1866

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

Պէյքօզի տէպպաղխանէին համար երեսուն հազար (30000) հատ Անաթօլու կէօնի և տասը հազարհատ (10 000) Խըրըմ կէօնիւ պէտք ըլլալով տաճարխաներու եղողը պէտք է որ ներկայ ամսոյ 7ին երկուշաբթի օրը Տաբը Հարպիյէ կողմը ըլլալիք աճուրդին ներկայ գտնուի ։

2 մարտ 1866

Ի Դուռն Սպարապետի

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՔ

ՀԱՄԱՌՕՏՈՒԹԻՒՆ

ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ՈՒՍՄԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑ

ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ Ս. ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ՊԵՏՐՈՍԻ ՇԱՆՇԵԱՆՑ

ՀԱՏՈՐ Ա.

Ազգային Կրօնական ժողովով քննուած և Ս. Պատրիարք Հօր հաւանութեամբ վաւերանալով հրատարակուած քրիստոնէական կրօնի նշանակութեան, հիման, խորհրդոց և վարդապետութեանց վրայ խիստ պարզ և գեղեցիկ կերպով ճառող այս ընտիր քրիստոնէականը, թէ՛ դպրոցներու չափահաս աշակերտաց և թէ՛ եկեղեցականութեան հետեւողներու և առհասարակ ամեն բարեպաշտ անձանց համար խիստ հարկաւոր և հրահանգիչ գիրք մ'է ։ որ իր նմաններուն մէջ առաջին տեղին բռնելու արժանի է ։

Կը ծախուի Կ. Պօլիս Մահմուտ փաշա՛ն Ս. Նորատունկեանի խանը Ծ'ւն Աւարայրի հանգիստն խմբագրատունը ։ Գինն 14 1/2 ղուրուշ ։

ՆՇԽԱՐՈՍՈՒՆ

ԳՐՈՒԱԾ ՀԻՍՍԷ ԱԼՄԱԳԱ

ՄԱԽՍՈՒՍ ՕԼԱՆ

Մ Ե Ս Ե Լ Լ Ե Ր Ի

Ի Տպարանի Ռ. Քիւրքճեան

Մայրաքաղաքիս ամեն հայ գրավաճառաց քով կը գտնուի ։ Գինն 6 1/2 ։

ԾԱՆՈՒՑՄՈՒՆՔ

Մարտի 6 կիրակի օրէն սկսեալ Շիրքէթի Խայրիյէի ընկերութեան շոգենաւներուն մէկ հատը ամեն կիրակի առտու ժամը 2 3/4ին կամուրջէն ելլալով կղզիները պիտի երթայ և իրիկունը ժամը 8 1/2ին մեծ կղզիէն մեկնելով և միւս կղզիները հանդիպելով կամուրջը պիտի դառնայ ։

ՆԱՍԸՐԻ ԴԵՂ

Յիշեալ դեղը այս անգամ մաման Ճա... Փարիզ շինուած ու Պօլիս բերուած է ։ Հաստ վկայութիւններով հաստատուած է որ ուրիշ տեսակներէն գերազանց յատկութիւն մ'ունի նաորները 12 ժամու մէջ անհետացընելու, և միանգամայն այրածի և (թափոց կէօթիւ) բռնած պալարներուն վրայ դրուելով շուտ մը կը բժշկէ ։

Այս դեղը կը ծախուի լրագրոյս տպարանը և Հասճի խանը 18 թիւ Մանզումէի Էֆքեար լրագրոյ սենեակը, որոյ գործածութեան կերպը ծախու առնողները կրնան սովրիլ վերոյիշեալ տեղերէն ։

Խարբերդու Հ. Իւօ գիւղէն մետաքսի ընտիր հունտ, որ անցեալ տարի Պրուսայի և Կէյվէի կողմերն յաջողութեամբ փորձուած և վկայագրերով հունտին ազնուութիւնն ու առողջութիւնը հաստատուած է, կը գտնուի Զ.Իւսմիւլիւ խանին վերնայարկը 35 թիւ սենեակը ։

Այս հունտին մեծ մասն արդէն Կէյվէցի և Պրուսայի մետաքսագործներէ գնուած են, մնացածն ալ՝ որ քիչ բան մ'է, ուզողներն աւելի նպաստաւոր գիներով կրնան առնուլ ։

Թ Ո Ի Ղ Թ

ԵՒ ԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՏՈՑՔՆԵՐ

ՋԻՆԻԼԻ ԽԱՆԻՆ ԴՌԱՆ ԿԻՑ ԹԻՒ 12 ԵՒ 14 ՄԹԵՐԱՆՈՑՆԵՐԸ

ԱՄԵՆԱԺԱՆ ԳԻՆԵՐՈՎ ՄԵԾ ԵՒ ՄԱՆՐ ՎԱՃԱՌՄՈՒՆՔ

Յ. ԱՐՇԱԿ ԵՒ ԸՆԿ.

Պատիւ ունին այդպ հասարակութեան ծանուցանելու, որ ամեն տեսակ թուղթեր և գրութեան պիտոյքներ, ինչպէս տետրակներ, կաղամարներ, ընդօրինակութեան մամուլներ, գրիչ, մելան, կնքամոմ, կաւիճ, գրաւաղ, և այլն և այլն Եւրոպիոյ գործարանաց հետ ուղղակի յարաբերութեանց շնորհիւ կարող են պօլսոյ ամեն թղթավաճառներէն աւելի աժան գներով ծախելու թէ մեծաւ և թէ հատով ուզողներու. Հասարակութեան դիւրութեանը համար վերջին գիները օրինակներուն վրայ նշանակուած են, մեծաւ կամ շատ առնողներուն համար օրինաւոր զեղչ ըլլալու պայմանաւ։ Գաւառներէն թուղթ և այլն ուզողները կրնան դիւրութեամբ ստանալ, և այնպիսեաց օրինակներն ալ կը ղրկուին, ծախքը իրենց վրայ ըլլալով. Նամակները պէտք է վճարուած ըլլան

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

1866 ՄԱՐՏ 1 ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

ՇԻՐՔԷԹԻ ԽԱՅՐԻԷԻ ՇՈԳԵՆԱՒՆԵՐՈՒՆ ԵՐԹԵՒԵԿՈՒԹԵԱՆ ԺԱՄԵՐԸ

ԲԱՑ 'Ի ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԵՐԷՆ

Թիւ Շոգեն.	Ժամք	
16	1	Եէնի Մահալլէէն Պէօյիւքտէրէ, Թարապիա, Եէնիքէօյ, Ստէնիա, Էմիրկեան, Հիսար, Պէպէք.
2	2 1/4	Պէօյիւքտէրէէն Թարապիա, Եէնիքէօյ, Էմիրկեան, Հիսար, Պէպէք. Առնավուտքէօյ, Օրթաքէօյ, Պէշիկթաշ.
18	4 1/4	Եէնի Մահալլէէն Պէօյիւքտէրէ, Թարապիա, Եէնիքէօյ, Ստէնիա, Էմիրկեան, Հիսար, Պէպէք, (ուրբաթ օրերը Վանիքէօյ եւ Պէյլէրպէյի).
6	1 3/4	Պէյքօզէն Բաշապահճէ, Գանլըճա, Հիսար, Գանտիլլի, Վանիքէօյ, Չէնկէլքէօյ, Պէյլէրպէյի, Գուզկունճուք.
17	4	Պէօյիւքտէրէէն Թարապիա, Պէյքօզ, Բաշապահճէ, Գանլըճա, Հիսար, Գանտիլլի, Վանիքէօյ, Չէնկէլքէօյ, Պէյլէրպէյի, (ուրբաթ օրերէն զատ).
8	1 1/2	Առնավուտքէօյէն Գուրուչէշմէ, Օրթաքէօյ, Պէշիկթաշ, Գապաթաշ.
1	2	Առնավուտքէօյէն Գուրուչէշմէ, Օրթաքէօյ, Պէշիկթաշ.
9	2 3/4	Առնավուտքէօյէն Գուրուչէշմէ, Օրթաքէօյ, Պէշիկթաշ, Գապաթաշ.
8	4	Առնավուտքէօյէն Գուրուչէշմէ, Օրթաքէօյ, Պէշիկթաշ, Գապաթաշ.
6	5 1/4	Առնավուտքէօյէն Գուրուչէշմէ, Օրթաքէօյ, Պէշիկթաշ, Գապաթաշ (ուրբաթ օրերէն զատ).
1	8 3/4	Եէնի Մահալլէէն Պէյիւքտէրէ, Թարապիա, Եէնիքէօյ, Էմիրկեան, Հիսար, Առնավուտքէօյ, Օրթա. Պէշիկ. Գապաթաշ.

ԿԱՄՈՒՐՋԷՆ ԵԼՆԵԼԻՔ ՇՈԳԵՆԱՒՆԵՐԸ ԲԱՑ Ի ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԵՐԷՆ.

Թիւ Շոգեն.	Ժամք	
8	3	Պէշիկթաշ, Օրթաքէօյ, Վանիքէօյ, Առնավուտքէօյ.
1	3 1/2	Գապաթաշ, Պէշիկթաշ, Օրթաքէօյ, Առնավուտքէօյ, Հիսար, Էմիրկեան, Եէնիքէօյ, Թարապիա, Պէօյիւքտէրէ, Եէնի Մահալլէ.
2	4	կամուրջէն չիտակ Առնավուտքէօյ։
6	9	Գապաթաշ, Պէշիկթաշ, Օրթաքէօյ, Գուրուչէշմէ, Առնավուտքէօյ, (անկէց չիտակ կամուրջը կը դառնայ).
16	10	Պէպէք, Հիսար, Էմիրկ. Եէնիքէօյ, Թարապ. Պէօյիւքտ. Եէնի Մահալլէ.
8	9 3/4	Պէշիկթաշ, Օրթաք. Գուրուչէշմէ, Առնավուտ. եւ անկից կամուրջը.
9	10 1/2	Գապաթաշ, Պէշիկթաշ, Օրթաքէօյ, Առնավուտ.
18	10 3/4	Պէպէք, Հիսար, Էմիրկեան, Ստէնիա, Եէնիքէօյ, Թարապ. Պէօյիւքտէրէ, Եէնի Մահալլէ.
17	10 1/2	Պէյլէրպէյի Չէնկէլքէօյ, Վանիքէօյ, Գանտիլլի, Հիսար, Գանլըճա, Բաշապահճէ, Պէյքօզ, (ուրբաթ օրերէն զատ).
6	11	Գուզկունճուք, Պէյլէրպէյի, Չէնկէլքէօյ, Վանիքէօյ, Հիսար, Գանլըճա, Պէյքօզ. (ուրբաթ օրերը 10 3/4 ին պիտի ելլէ.
2	11	Պէշիկթաշ, Օրթաքէօյ, Գուրուչէշմէ, Առնավուտքէօյ, Հիսար, Էմիրկեան, Եէնիքէօյ.
1	11 1/4	Գապա. Պէշիկ. Օրթա. Գուրուչէշմէ, Առնավուտքէօյ.
8	11 1/10	Պէշիկթաշ. Օրթաքէօյ, Գուրուչէշմէ, Առնավուտքէօյ.

1866 ՄԱՐՏ 6 ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԷՆ ՍԿՍԵԱԼ

ՇԻՐՔԷԹԻ ԽԱՅՐԻԷԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԵՐԸ ԲԱՆԵԼՈՒ ՇՈԳԵՆԱՒՆԵՐԸ

Ժամք		
1	Մէկ շոգենաւ մը Եէնի Մահալլէէն	Պէօյիւքտէրէ, Թարապիա, Եէնիքէօյ, Էմիրկեան, Հիսար, Առնավուտքէօյ, Օրթաքէօյ, Պէշիկթաշ.
1 3/4	» »	Առնավուտքէօյէն Գուրուչէշմէ, Օրթաքէօյ Պէշիկ. Գապաթաշ.
4	» »	Պէօյիւքտէրէէն Թարապիա, Պէքօզ, Բաշապահճէ, Գանլըճա, Հիսար, Գանտիլլի, Վանիքէօյ, Չէնկէլքէօյ եւ Պէյլէրպէյի.
4	» »	Եէնի Մահալլէէն Պէօյիւքտէրէ, Թարապիա, Եէնիքէօյ, Ստէնիա, Էմիրկեան, Հիսար, Պէպէք, Առնավուտքէօյ, Գուրուչէշմէ, Օրթաքէօյ, Պէշիկթաշ.
8 1/4	» »	Պէօյիւքտէրէէն Թարապիա, Եէնիքէօյ, Էմիրկեան, Հիսար, Առնավուտքէօյ, Օրթաքէօյ, Պէշիկթաշ.
9	» »	Պէօյիւքտէրէէն Թարապիա, Պէյքօզ, Բաշապահճէ, Գանլըճա, Հիսար, Վանիքէօյ, Չէնկէլքէօյ, Պէյլէրպէյի եւ Իւսկիւտար.
9 1/2	» »	Եէնի Մահալլէէն Պէօյիւքտէրէ, Թարապ. Եէնիքէօյ, Էմիրկեան, Հիսար, Առնավ. Օրթաք, Պէշիկթ. Գապաթաշ.

ԿԻՐԱԿԻ ՕՐԵՐԸ ԿԱՄՈՒՐՋԷՆ ԵԼՆԵԼՈՒ ՇՈԳԵՆԱՒՆԵՐԸ

Ժամք		
2 1/2	» »	Պէշիկթաշ, Օրթաքէօյ, Առնավուտքէօյ, Հիսար, Էմիրկեան, Եէնիքէօյ, Թարապ. Պէօյիւք. Եէնի Մահալլէ.
3 1/2	» »	Իւսկիւտար, Գուզկունճուգ, Պէյլէրպէյի, Չէնկէլքէօյ, Վանիքէօյ, Գանտիլլի, Հիսար, Գանլըճա, Բաշապահճէ, Պէյքօզ, Թարապիա, Պէօյիւքտէրէ.
4	» »	Գապաթաշ, Պէշիկթաշ, Օրթաքէօյ, Առնավուտքէօյ, Հիսար, Էմիրկեան, Եէնիքէօյ, Թարապիա, Պէօյիւքտէրէ.
9 3/4	» »	Պէշիկթ. Օրթա. Առնավուտքէօյ, Հիսար, Էմիրկեան, Եէնիքէօյ, Թարապիա, Պէօյիւքտէրէ, Եէնի Մահալլէ.
10 1/2	» »	Պէյլէրպէյիէն մինչեւ Պէյքօզ հանդիպելով.
10 3/4	» »	Պէշիկթ. Օրթա. Գուրուչէշմէ, Պէպէք, Հիսար, Էմիրկեան, Ստէնիա, Եէնիքէօյ, Թարապ. Պէօյիւքտ.
11 1/4	» »	Գապաթաշ, Պէշիկթ. Օրթաքէօյ, Գուրուչէշմէ, Առնավուտքէօյ.

Ամեն ուրբաթ օրերը կամուրջէն ժամը 3 1/2ին մէկ շոգենաւ մ'ելնելով Իւսկիւտար, Գուզկունճուկ, Պէյլէրպէյի, Չէնկէլքէօյ, Վանիքէօյ, Գանտիլլի, Հիսար, Գանլըճա, Բաշապահճէ, Պէյքօզ եւ Թարապիա հանդիպելով Պէօյիւքտէրէ պիտի երթայ ։ Երեկոյին ժամը 8 1/2 ին անկից դառնալով վերոյիշեալ տեղերը պիտի հանդիպի, բաց 'ի Գանտիլլի եւ Գուզկունճուգէն, կամուրջը պիտի դառնայ ։

Ա Ռ Ե Ւ Տ Ր Ա Կ Ա Ն

ԴՐԱՄՈՑ ԱՐԺՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ 5 ՄԱՐՏ	Շաբ. 19	Բշ. 21	Գշ. 22	Դշ. 23	Եշ. 24	Ուր. 25
	Դրշ.	Դրշ.	Դրշ.	Դրշ.	Դրշ.	Դրշ.
Օսմանեան լիրա Մէճ. . .	102.35	102.35	102.35	103	103	103
Քամպոյ արծաթ . .						
Էսամը ումումի	41.30	42.12	42	42.5	41.3	42.7

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ 5 ՄԱՐՏ

ԱՐՄՏԻՔ		ՄԵՏԱՔՍ	
Ցորեն Թայղան կարծր	29—32	Պրուսա կարճ թէֆէ	520—530
» խամպիլ »	28—29.20	» երկան »	540—550
» Բուլ. Պալըքը	26—28	» խողակ չոր	—
» կալաց	—	Շաքի հօխան Ֆրանք	67—68
» վառնա	—	» 4 պաճախ »	—
» Իպրայիլ կակուղ	19—21	» Խարապաղ »	—
» կալաց »	25—26	» Պարկաս. »	62—63
Պուրկազ »	25—26	» Երկրորդ »	—
» Պալըքը »	24—26	» Մահալըճ »	—
« Վառնա »	25—27	» Պանտրմա »	—
Եգիպտացորեն կալաց	13—15	» Կէյվէ »	—
Գարի	11—12		

ՆԵՐՔԻՆ ԲԵՐՔ

		Ղուրուշ
Բամպակ Պալըքէսէր	հօխայ	—16.20
» Կէյվէ	»	—18
» Ադանա	»	—17.20
» Ռուսստան	»	—51.20
Բուրդ Էնկիւրի լուացված	»	—15
» » չլուացված	»	— 8
» Պալըքէսէր չլուաց.	»	— 8.20
Ճէյրի Էնկիւրիւ	»	—15.20
» Թոխատ	»	—13
» Զորում	»	—13
Մազը սեւ	»	—16
» ճերմակ	»	— 8
Թիֆթիք Էնկիւրիւ	»	46—48
Աֆիոն Պալըքէսէր	»	—195
Քիթրէ Տերեւ բանուած	»	20—24
Սալէպ Տաճկաստանի	»	14—16
Մեղրամոմ դեղին Տրապիզոն	»	—23
» » Անատօլու	»	—22
Խուսամ Ռումէլիի	»	—
Կտաւատի հունտ Ռումէլիի Քիլէ		—
» » Պանտրմա	»	—
Զէթ Այվալըդ	հօխայ	— 8.20
» Կիրիտ	»	— 8
Աճառ (Սապօն) Գանտիա	»	— 6.70
» » Միտիլլի	»	— 5
Բրինձ Եգիպտոս Րէշիտ	»	— 4
» Տիմեաթ	»	—

ԱՐՏԱՔԻՆ ԲԵՐՔ

		Ղուրուշ
Խահվէ Ռիօ եւ Գաիօ 100	հօխան	950—1050
» Մօքա	» »	—
Շաքար գլուխ 6-10 Լ.ա. կնդ.	»	—
» փոշի (թօզ)	» »	—250
» Հոլ. գլուխ	» »	—290
» փոշի	» »	—245
Գաղղ. գլուխ	» »	—290
» փոշի	» »	—242
Անագ (գալայ)	» »	—700
Պղպեղ (պիպեռ)	հօխայ	— 6
Լեղակ (չիվիտ) Պէնկալա	»	—150
» » Մատրաս	»	—130
Անուշադր (Նըշատըր)	»	— 6.20
Պողպատ (Չէլիք)	մնտուկ	—180
Կապար (Գուրշուն)	»	— 3.10
Թիթեղ (Թէնէքէ) զոյգ մնտ.	»	—380
Զինք տախտակ Թիւ 7—12	Հիյ	— 5.20
Երկաթ Անգ. ձողաձեւ	կնդ.	68— 70
» Բեւեռցու	»	72— 73
» Տախտակ 1—14	»	100—110
» Բոլորակ	»	135—140
» Ռուսիոյ	»	120—130
Քարփիճա Վարիլ 39	Հիյ.	— 98
Իսթիպէճ ճէն. զոյգ	Մնտ.	—250
» Պէյճ.	»	—230
» Թրիէսթ	»	— 80
Սպառմաչէթ Վիէննա	հօխան	— 16.00
» Թրիէստ եւ Գաղղ.	»	— 15.20

Այս լրագիրը շաբաթն երկու անգամ կելլէ Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ օրերը ։ Ով որ կուզէ կրնայ ստորագրուիլ, Կ. Պօլիս Ջինիլի խանը լրագրոյս գրասենեակը ։ Իսկ դուրսերը նոզաբարձուներն են ։

ԻԶՄԻՐ. Յարութիւն աղա Տէտէեա.

ԵԳԻՊՏՈՍ. Պօղոս էֆէնտի Կարապետեան.

ԱՆԴՐԻԱՆՈՒՊՈԼԻՍ : Մահտեսի Սուքիաս աղա Գալուստեան :

ՏՐԱՊԻԶՈՆ. Պ. Խաչատուր Էյմասեան.

ԿԱՐԻՆ. Կարապետ պատուելի Զաքարեան.

ՀԱԼԷՊ. Նիկողայոս աղա Տէր Մարգարեան.

ՆԻԿՈՄԻԴԻԱ. Աբրահամ աղա Արամ Խաչերեան :

ԹԷՔԻՐՏԱՂ. Յարութիւն աղա Ճամճեան.

ՎԱՆ. Գրիգոր աղա Խաճաճեան.

ԵՐԶՆԿԱ. Ընկերգտնիրաց Թանգարան.

ԱՏԱՓԱԶԱՐ. Մահտեսի Յակոբ աղա Տ. Գրիգորեան:

Ուրիշ քաղաքներէն ստորագրուիլ ուզողները՝ այս տեղերէն մէկուն հետ կրնայ թղթակցիլ :

Խմբագիր–Տնօրէն

Կ. Ս. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՄԱՍԻՍ ԼՐԱԳՐՈՑ

Կ. ՊՕԼԻՍ ՋԻՆԻԼԻ ԽԱՆ